

บทนำ

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ซึ่งเรียกกันว่าเป็นรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูปการเมือง ได้ออกแบบการเมืองใหม่ให้แตกต่างจากการเมืองเก่า 4 ประการ คือ (1) การออกแบบเป้าหมายการเมืองใหม่ (2) การออกแบบระบอบการเมืองใหม่ (3) การออกแบบกลไกการเมืองใหม่ และ (4) การออกแบบพัฒนาการใหม่ทางการเมือง

1. การออกแบบเป้าหมายการเมืองใหม่ มี 2 เป้าหมาย คือ (1) การจำกัดอำนาจรัฐภาคีการเมือง และ (2) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนภาคพลเมือง

2. การออกแบบระบอบการเมืองใหม่ เป็นระบอบการเมืองแบบผสมระหว่าง 2 ระบอบ คือ (1) ระบอบประชาธิปไตยแบบผู้แทน และ (2) ระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

3. การออกแบบกลไกการเมืองใหม่ เป็นกลไกการเมืองแบบ 3 มิติที่แยกเป็นอิสระจากกัน คือ (1) กลไกของผู้ใช้อำนาจหรืออำนาจรัฐบาลทั้งอำนาจนิติบัญญัติ อำนาจบริหาร และอำนาจตุลาการ (2) กลไกของผู้ตรวจสอบอำนาจหรือองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ และ (3) กลไกของผู้เรียกร้องสิทธิ

4. การออกแบบพัฒนาการใหม่ทางการเมือง เป็นการสร้างความก้าวหน้าของประชาธิปไตยใหม่ 3 ด้าน คือ (1) ความก้าวหน้าด้านการปกครองโดยกฎหมาย ให้ผู้ปกครองเป็นรัฐบาลโดยกฎหมายต้องทำตามและ

อยู่ใต้กฎหมาย โดยใช้กฎหมายเป็นเครื่องมือทดสอบความชอบธรรมของ ผู้กุมอำนาจการปกครองแบบครบวงจร ทั้งการตรวจสอบความชอบด้วย กฎหมาย การชี้ฐานความผิดตามกฎหมาย และการลงโทษตามกฎหมาย (2) ความก้าวหน้าด้านอำนาจอธิปไตยเป็นของปวงชน ให้ผู้ปกครองเป็น รัฐบาลของปวงชน โดยมาตรการการเคารพสิทธิ การรับผิดชอบและการ ตอบสนองต่อประชาชน เพื่ออำนวยความสะดวกให้ประชาชนสามารถเข้าถึงสิทธิ ในการใช้ประโยชน์จากความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ได้แก่ การใช้สิทธิ ในการแสวงประโยชน์เพื่อการได้เข้าถึงอำนาจ การใช้สิทธิในการแสวง ประโยชน์เพื่อการได้รับประโยชน์จากอำนาจ และการใช้สิทธิในการแสวง ประโยชน์เพื่อการได้มีอิทธิพลเหนืออำนาจ และ (3) ความก้าวหน้าด้าน ความชอบธรรมใหม่ของกระบวนการประชาธิปไตยให้ผู้ปกครองเป็นรัฐบาล ที่ชอบธรรม ที่เรียกว่าความชอบธรรมแบบชั่วคราวและทบทวนแก้ไขได้ โดยอาศัยมาตรการการลบล้างการใช้อำนาจและการล้มล้างฐานะอำนาจที่ ไม่ชอบธรรมหรือที่ขัดรัฐธรรมนูญ

องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญ เป็นกลไกที่ถูกสร้างขึ้นมาเป็น เครื่องมือในการบรรลุเป้าหมายการปฏิรูปการเมืองทั้ง 2 เป้าหมาย คือ (1) การจำกัดอำนาจรัฐซึ่งครอบคลุมทั้งการเข้าสู่อำนาจ การใช้อำนาจ และ การพ้นจากอำนาจ และ (2) การคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชน ซึ่ง ครอบคลุมทั้งการป้องกันสิทธิ การคุ้มครองสิทธิ และการเยียวยาสิทธิ

ส่วนที่ 1

ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับรัฐธรรมนูญ

1. ความหมายทั่วไปของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญมีความหมายตามองค์ประกอบพื้นฐาน 5 ประการดังต่อไปนี้ คือ

- 1) เป็นกติกาสูงสุดของรัฐ กฎหมายอื่นขัดหรือแย้งไม่ได้
- 2) กำหนดเค้าโครงการของระบบการเมือง และรูปแบบของระบอบการปกครอง
- 3) กำหนดอำนาจของบุคคล คณะบุคคล และองค์กรสถาบันการเมืองการปกครอง
- 4) กำหนดสิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชน
- 5) มีผลบังคับทั้งฝ่ายผู้ปกครองและประชาชนให้ต้องมีการยึดถือและปฏิบัติตามร่วมกัน

2. ความหมายของรัฐธรรมนูญตามยุคสมัย

- 1) สมัยกรีกโบราณช่วง 400 - 300 ปี ก่อนคริสต์ศักราช รัฐธรรมนูญหมายถึง การปกครองโดยกฎหมาย เพื่อสร้างรัฐและการปกครอง

ที่ดีและยุติธรรม รวมทั้งการสร้างประชาชนให้เป็นพลเมืองดี

- 2) **สมัยจักรวรรดิโรมันระหว่าง 198 ปี ก่อนคริสต์ศักราช ถึง ค.ศ. 65** รัฐธรรมนูญหมายถึง เครื่องมือทางกฎหมายในการสร้างความเจริญรุ่งเรืองของรัฐ และการกินอยู่ดีของประชาชน
- 3) **สมัยการสถาปนาประชาธิปไตยในยุโรป ช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 18** รัฐธรรมนูญหมายถึง การสร้างหลักประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการจำกัดควบคุมอำนาจของรัฐและผู้ปกครอง
- 4) **สมัยใหม่ตามแนวคิดลัทธิรัฐธรรมนูญนิยม** รัฐธรรมนูญหมายถึง กฎหมายลายลักษณ์อักษรเพื่อกำหนดรูปแบบการปกครอง และจัดตั้งองค์การบริหารของรัฐ
- 5) **สมัยใหม่ตามแนวคิดกฎหมายมหาชน** รัฐธรรมนูญหมายถึง กฎหมายสูงสุด และกฎหมายพื้นฐานทางการเมืองการปกครองของรัฐ ที่กฎหมายอื่นขัดหรือแย้งไม่ได้

3. ความสำคัญของรัฐธรรมนูญ

- 1) ใช้เป็นเครื่องมือศึกษาเปรียบเทียบความเหมือนและความต่างของระบบการเมืองการปกครองระหว่างรัฐต่าง ๆ
- 2) ใช้เป็นฐานอ้างอิงอำนาจอธิปไตยภายในประเทศ และกำหนดสถานะความเป็นเอกราชของรัฐระหว่างประเทศ
- 3) ใช้เป็นเครื่องมือพัฒนาและปฏิรูปการเมือง ระบบการเมืองการปกครอง
- 4) ใช้เป็นเครื่องมือจำกัดควบคุมอำนาจของผู้ปกครอง และประกันสิทธิเสรีภาพของประชาชน

4. รูปแบบของรัฐธรรมนูญ

- 1) **รัฐธรรมนูญในรูปแบบที่เป็นกฎหมาย** ถือเป็นบทบัญญัติทางกฎหมายที่มีผลผูกพันต่อผู้ปกครองและประชาชนให้ต้องเคารพและปฏิบัติตาม ซึ่งนิยมในประเทศที่ปกครองในระบอบประชาธิปไตย
- 2) **รัฐธรรมนูญในรูปแบบที่เป็นโครงการ** ถือเป็นกรวางกฎเกณฑ์เพื่อช่วยกำกับให้โครงการของรัฐ ได้รับการปฏิบัติให้เป็นไปตามนโยบายของรัฐบาล ซึ่งนิยมใช้ในประเทศที่ปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์
- 3) **รัฐธรรมนูญในรูปแบบที่เป็นสังคมและการเมือง** ถือเป็นเครื่องมือจัดระเบียบการใช้อำนาจขององค์กรทางการเมืองการปกครองให้ดำเนินไปในทิศทางที่สนองตอบต่อเป้าหมายด้านต่าง ๆ ของสังคม ซึ่งนิยมใช้ในประเทศที่ปกครองในระบอบสังคมนิยม

5. ประเภทของรัฐธรรมนูญ

- 1) **รัฐธรรมนูญประเภทลายลักษณ์อักษร** เป็นรัฐธรรมนูญที่มีการบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษร พันธะผูกพัน และผลบังคับทั้งหลาย มีอยู่แต่เฉพาะในกรอบที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติไว้เท่านั้น ไม่ว่าในส่วนของอำนาจการปกครองหรือสิทธิเสรีภาพของประชาชนก็ตาม
- 2) **รัฐธรรมนูญประเภทจารีตประเพณีหรือไม่เป็นลายลักษณ์อักษร** เป็นรัฐธรรมนูญที่ปรากฏอยู่ในรูปของเอกสารอื่น และการประพฤติปฏิบัติที่ยึดถือตามแนวทางของธรรมเนียมปฏิบัติที่เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปและสืบทอดกันโดยต่อเนื่องร่วมกันด้วย

เช่น เอกสารกฎหมายที่รัฐสภาตราขึ้น คำพิพากษาของศาลพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิ และเอกสารมหากฎบัตร ซึ่งเป็นรัฐธรรมนูญที่ใช้อยู่ในประเทศอังกฤษ

6. ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญ

- 1) **มาจากวิวัฒนาการของประวัติศาสตร์ทางการเมืองการปกครอง**
เช่น กรณีของประเทศอังกฤษมาจากการทำความตกลงร่วมกันระหว่างประชาชนกับผู้ปกครอง
- 2) **มาจากการสถาปนารัฐหรือประเทศขึ้นใหม่** เช่น กรณีของประเทศสหรัฐอเมริกามาจากมลรัฐอิสระตกลงร่วมกันให้อำนาจสูงสุดทางการเมืองแก่รัฐบาลกลาง และมลรัฐอิสระเดิมยอมลดฐานะอำนาจของตนลงเป็นรัฐบาลท้องถิ่น
- 3) **มาจากการช่วงชิงอำนาจและเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง**
เช่น กรณีของประเทศไทย มาจากคณะราษฎรยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตย
- 4) **มาจากประชาชน** เช่น กรณีของประเทศที่เคยมีรัฐธรรมนูญใช้อยู่แล้ว แต่ต้องการปฏิรูปการเมืองใหม่ ซึ่งประชาชนอาจมอบอำนาจให้ผู้แทน เช่น สภาร่างรัฐธรรมนูญทำให้ หรืออาจใช้วิธีประชาชนออกเสียงประชามติร่วมกัน

7. แหล่งที่มาของรัฐธรรมนูญ

- 1) **ผู้นำสูงสุดหรือประมุขของประเทศจัดทำขึ้นตามความต้องการของตน** ทั้งนี้ อาจมีเป้าหมายเพื่อรักษาอำนาจของตนไว้ หรือเพื่อ

ผ่อนคลายแรงกดดันจากการต่อต้านที่รุนแรง โดยการปฏิรูปการเมืองเสียใหม่

- 2) **คณะบุคคลที่เป็นผู้ปกครองหรือคณะบุคคลที่เป็นสามัญชนจัดทำขึ้นโดยใช้กำลังบังคับที่รุนแรง** ทั้งนี้ โดยคณะบุคคลที่ทำการยึดอำนาจจากผู้ปกครองเดิม ต้องการใช้เป็นเครื่องมือ รองรับความชอบธรรมในการปกครองของกลุ่มตน และสกัดกั้นการแข่งขันทางการเมืองจากกลุ่มอำนาจอื่น
- 3) **ประชาชนคนส่วนใหญ่ของประเทศให้ความยินยอมร่วมกัน** ทั้งนี้ เป็นไปตามเจตจำนงของคนส่วนใหญ่ในสังคม เพื่อสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองไปสู่เป้าหมายใหม่ที่ประชาชนต้องการ
- 4) **ผู้ปกครองสูงสุดหรือประมุขของประเทศ กับคณะปฏิวัติ และประชาชนที่เป็นแนวร่วมให้ความยินยอม** ทั้งนี้ เป็นการยอมยอมให้ผู้ปกครองเดิมยอมลิดรอนอำนาจของตนลง และเพิ่มสิทธิเสรีภาพของประชาชนมากขึ้น โดยที่ผู้ปกครองยังคงดำรงสถานภาพเดิมอยู่ได้ต่อไป
- 5) **องค์กรหรืออำนาจจากภายนอกประเทศเป็นผู้จัดทำหรือใช้อิทธิพลแทรกแซง** ทั้งนี้ โดยประเทศผู้ชนะสงครามมักทำกับประเทศผู้แพ้สงคราม เช่น กรณีที่สหรัฐอเมริกาทำกับประเทศญี่ปุ่นสมัยสิ้นสุดสงครามโลกครั้งที่ 2 ในกรณีที่อเมริกาต้องการจำกัดบทบาททางทหารของญี่ปุ่นไม่ให้เป็นภัยคุกคาม

8. เปรียบเทียบจุดเด่นของรัฐธรรมนูญสมัยใหม่

- 1) **รัฐธรรมนูญของประเทศสหรัฐอเมริกา** ประกาศใช้ครั้งแรกเมื่อ ค.ศ. 1789 เป็นรัฐธรรมนูญที่เกิดจากแรงบันดาลใจในการแสวงหาเอกราชของประเทศ และความมุ่งมั่นในการสร้าง

ประเทศให้มีสิทธิเสรีภาพอย่างสมบูรณ์ ทั้งนี้มีจุดเด่นที่ได้รับการอ้างอิง คือ

- (1) ความชัดเจนเป็นลายลักษณ์อักษร
- (2) วางกรอบการปกครองในระบบประชาธิปไตยที่เป็นรูปธรรม
- (3) รับรองสิทธิเสรีภาพประชาชนอย่างกว้างขวาง
- (4) วางมาตรการแบ่งแยกอำนาจการปกครองอย่างเด็ดขาด
- (5) เครื่องครัดในการจำกัดอำนาจรัฐ
- (6) วางเงื่อนไขให้แก้ไขได้ยาก

2) **รัฐธรรมนูญของประเทศฝรั่งเศส** ประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 1958 เป็นรัฐธรรมนูญที่มีรากฐานมาจากประสบการณ์การต่อสู้เพื่อประชาธิปไตย และปฏิญญาว่าด้วยสิทธิของมนุษย์และพลเมือง รวมทั้ง อิทธิพลทางความคิดเกี่ยวกับการแบ่งแยกอำนาจของ มองเตสกีเออ แนวความคิดรัฐบาลประชาธิปไตยของ เดอร์ท็อกเกอวิลล์ สิทธิเสรีภาพของ จอห์น ล็อค และแนวความคิดความเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตยของประชาชนของ รูสโซ ทั้งนี้มีจุดเด่นที่ได้รับการอ้างอิง คือ

- (1) มีรากฐานทางทฤษฎีและแนวปฏิบัติที่ลึกซึ้งละเอียดอ่อนสูงมาก ตามหลักประชาธิปไตยเสรีนิยม
- (2) ออกแบบระบอบการปกครองให้มีทั้งหลักการแบ่งแยกอำนาจ และหลักการถ่วงดุลย์อำนาจไว้ด้วยกัน
- (3) สร้างรัฐบาลที่มีเสถียรภาพหรือฝ่ายบริหารที่เข้มแข็ง
- (4) วางหลักปฏิบัติทางการเมืองที่ซับซ้อนตามกรอบของทฤษฎีอย่างเคร่งครัด
- (5) ผลสมผสานการประยุกต์ใช้ทฤษฎีประชาธิปไตยแบบเสรีนิยม จากหลายสำนักความคิด

3) **รัฐธรรมนูญของอดีตประเทศสหภาพโซเวียตรัสเซีย** ประกาศใช้เมื่อ ค.ศ. 1918 เป็นรัฐธรรมนูญต้นแบบของประเทศที่ปกครองในระบอบคอมมิวนิสต์ ทั้งนี้มีจุดเด่นที่ได้รับการอ้างอิงคือ

- (1) มิได้มีฐานะเป็นกฎหมายสูงสุด เมื่อเทียบกับนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์
- (2) ใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนการบรรลุเป้าหมายทางอุดมการณ์และนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์
- (3) ใช้เป็นเครื่องมือสนับสนุนอำนาจการเมืองการปกครองของผู้ปกครอง
- (4) ใช้เป็นเครื่องมือกวาดล้างศัตรูทางการเมืองที่ต่อต้านขัดขวางอุดมการณ์และนโยบายของพรรคคอมมิวนิสต์

9. นัยสำคัญแง่มุมต่าง ๆ ของรัฐธรรมนูญ

1) **นัยสำคัญของรัฐธรรมนูญตามประเภทของรัฐธรรมนูญ** แบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

- (1) **กรณีของรัฐธรรมนูญแบบจารีตประเพณี** เป็นการยอมรับผลผูกพันหรือสภาพบังคับแบบอัตโนมัติ ตามแนวปฏิบัติและสิทธิของประชาชนที่มีอยู่แล้วตามธรรมชาตินอกเหนือจากบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ ดังนั้น แม้รัฐธรรมนูญจะมีได้บัญญัติรับรองสิทธิของประชาชนไว้ก็ถือว่าสิทธิของประชาชนนั้นยังคงดำรงอยู่ตามสิทธิธรรมชาติ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือสิทธิของประชาชนมีอยู่ก่อนรัฐธรรมนูญแล้ว และยังคงมีอยู่ต่อไป แม้รัฐธรรมนูญจะมีได้บัญญัติขึ้นมาในภายหลังก็ตาม ซึ่งถือว่าสิทธิของประชาชนเกิดและมีอยู่ก่อนรัฐธรรมนูญนั่นเอง

(2) **กรณีของรัฐธรรมนูญแบบลายลักษณ์อักษร** เป็นการยอมรับผลผูกพันที่เป็นลายลักษณ์อักษร ซึ่งสิทธิเสรีภาพของประชาชนจะได้รับการคุ้มครองก็ต่อเมื่อรัฐธรรมนูญได้บัญญัติรับรองไว้เท่านั้น ดังนั้น หากสิ่งที่เรียกว่าสิทธิของประชาชนนั้นเป็นสิ่งที่บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญคลุมไปไม่ถึงหรือมิได้บัญญัติไว้ ก็ไม่ถือว่าสิ่งนั้นเป็นสิทธิของประชาชนที่รัฐธรรมนูญให้ความคุ้มครอง กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ สิทธิของประชาชนย่อมจะเกิดและดำรงอยู่ภายหลังจากที่รัฐธรรมนูญได้บัญญัติขึ้นมาแล้วนั่นเอง

2) นัยสำคัญของรัฐธรรมนูญตามเป้าหมายที่คาดหวังจากการใช้รัฐธรรมนูญ แบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) กรณีหวังผลต่อเป้าหมายการสร้างการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองในอนาคต เป็นการสร้างรัฐธรรมนูญให้มีเนื้อหาที่ดีสมบูรณ์แบบ มีเป้าหมายเพื่อสร้างการเมืองในอุดมคติเป็นสำคัญ

(2) กรณีหวังผลต่อเป้าหมายการสะท้อนภาพความเป็นจริงทางการเมืองในปัจจุบัน เป็นการสร้างรัฐธรรมนูญให้สามารถปฏิบัติให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ทางการเมืองที่เป็นจริงขณะนั้น มีเป้าหมายเพื่อให้รัฐธรรมนูญมีเสถียรภาพและปฏิบัติได้เป็นสำคัญ

3) นัยสำคัญของรัฐธรรมนูญตามรากฐานทางความคิดของรัฐธรรมนูญ แบ่งได้เป็น 3 กรณี คือ

(1) กรณีรัฐธรรมนูญตามความคิดกฎหมายมหาชน เป็นรัฐธรรมนูญที่มีฐานะเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ

(2) กรณีรัฐธรรมนูญตามความคิดรัฐธรรมนูญนิยม เป็น

รัฐธรรมนูญเพื่อการออกแบบการปกครองให้มีการรับรองสิทธิเสรีภาพประชาชน และจำกัด ควบคุมอำนาจของผู้ปกครอง

(3) กรณีรัฐธรรมนูญตามแนวคิดรัฐบาลโดยรัฐธรรมนูญ เป็นรัฐธรรมนูญที่วางกฎเกณฑ์ให้รัฐบาลต้องเคารพและรับผิดชอบต่อรัฐธรรมนูญ

4) **นัยสำคัญของรัฐธรรมนูญตามแนวทางของการนำไปใช้** แบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

(1) **รัฐธรรมนูญตามจำนวนของผู้ใช้** เป็นรัฐธรรมนูญที่สะท้อนความเป็นประชาธิปไตย โดยเน้นการจัดสรรสัดส่วนของผู้ใช้และสะท้อนความชอบธรรมของการนำไปใช้โดยเน้นดุลยภาพระหว่างอำนาจของผู้ปกครองกับสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(2) **รัฐธรรมนูญตามผลกระทบของการนำไปใช้** เป็นรัฐธรรมนูญที่เน้นสร้างผลกระทบที่พึงปรารถนาสูงสุด คือการสร้างผลประโยชน์สูงสุดให้แก่คนจำนวนมากที่สุด

10. วัตถุประสงค์สำคัญของรัฐธรรมนูญ

1) **วัตถุประสงค์ในการสร้างชาติ** เป็นรัฐธรรมนูญของประเทศเกิดใหม่ ต้องการให้รัฐธรรมนูญรองรับเอกราชอธิปไตย และจัดระเบียบการเมืองเพื่อยุติปัญหาความขัดแย้ง และวางแนวทางในการบรรลุจุดมุ่งหมายทางการเมืองของประเทศ

2) **วัตถุประสงค์ในการปฏิรูปการเมือง** เป็นรัฐธรรมนูญที่ต้องการใช้เป็นเครื่องมือทำการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองให้สอดคล้องกับความต้องการในการแก้ปัญหาและตอบสนองจุดมุ่งหมายใหม่ที่ผู้ปกครองและประชาชนต้องการ

- 3) **วัตถุประสงค์ในการพัฒนาประเทศ** เป็นรัฐธรรมนูญที่รัฐบาลเผด็จการต้องการใช้เป็นเครื่องมือในการรวมศูนย์อำนาจการปกครองแบบเบ็ดเสร็จเพื่อสนับสนุนอุดมการณ์ นโยบาย และแผนงานโครงการของรัฐบาล
- 4) **วัตถุประสงค์ด้านการเมืองระหว่างประเทศ** เป็นรัฐธรรมนูญที่ประเทศต่าง ๆ ใช้เพื่อกำหนดสถานะทางการเมืองระหว่างประเทศ และจัดระเบียบความสัมพันธ์ทางการเมืองระหว่างประเทศตามแนวทางของลัทธิอุดมการณ์ทางการเมืองที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญ

11. หลักการของรัฐธรรมนูญ

- 1) **หลักการของรัฐธรรมนูญตามแนวคิดแบบระบอบรัฐธรรมนูญ** เป็นการสร้างรัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย แทนการปกครองโดยอำเภอใจของคนที่เป็นผู้ปกครอง ซึ่งเน้นการแยกอำนาจของผู้ปกครองกับสิทธิเสรีภาพของประชาชนออกจากกัน
- 2) **หลักการของรัฐธรรมนูญตามแนวคิดแบบกฎหมายมหาชน** เป็นการรักษาความเป็นกฎหมายสูงสุดของรัฐธรรมนูญ ซึ่งเน้นการรักษาความศักดิ์สิทธิ์ของรัฐธรรมนูญ โดยการควบคุมไม่ให้กฎหมายอื่นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ
- 3) **หลักการของรัฐธรรมนูญตามแนวคิดแบบรัฐธรรมนูญนิยม** เป็นการออกแบบการเมืองการปกครอง โดยอาศัยกฎเกณฑ์ของรัฐธรรมนูญเป็นเครื่องมือ ซึ่งเน้นการนำรัฐธรรมนูญไปปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายทางการเมืองตามที่ได้ออกแบบไว้

12. เจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

รัฐธรรมนูญจะมีความสมบูรณ์ได้ต้องประกอบด้วยการมีเนื้อหาสาระที่ดี และการนำไปปฏิบัติให้ได้ผลดีพร้อมกันไปด้วย ดังนั้นรัฐธรรมนูญแม้จะมีเนื้อหาสาระดีอย่างไร ก็ไม่สามารถสร้างความเปลี่ยนแปลงทางการเมืองให้สัมฤทธิ์ผลอย่างที่ก้าวหน้าได้ถ้าหากไม่สามารถนำไปใช้ให้เกิดผลทางปฏิบัติได้ การที่รัฐธรรมนูญจะถูกนำไปใช้อย่างไรก็ขึ้นอยู่กับว่าผู้ใช้ตีความว่าอย่างไร ด้วยเหตุนี้รัฐธรรมนูญอาจมีความหมายที่หลากหลายและสลับซับซ้อนอันเนื่องมาจากเหตุผลเชิงนโยบายของการนำไปใช้ การค้นหาเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญจึงเป็นหนทางหนึ่งในการตีความรัฐธรรมนูญ เพื่อถอดความหมายในเชิงปฏิบัติของรัฐธรรมนูญในส่วนที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกันกับความหมายจากเนื้อหาสาระของรัฐธรรมนูญ ซึ่งในทางปฏิบัติมีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยองค์กรกลางหรือองค์กรสูงสุดในการตีความให้ได้ข้อยุติและแก้ไขปัญหาการใช้รัฐธรรมนูญในภาคของการปฏิบัติให้สำเร็จลุล่วงเพื่อวางบรรทัดฐานเกี่ยวกับแนวทางในการใช้รัฐธรรมนูญให้เกิดผลดี เช่น องค์กรการตีความในรูปของศาลสูงสุด คณะตุลาการรัฐธรรมนูญและศาลรัฐธรรมนูญ ทั้งนี้อาจกระทำได้ใน 4 ลำดับ ดังต่อไปนี้

- 1) การหาความหมายจากการเชื่อมโยงระหว่างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกับเหตุผลของการสร้างรัฐธรรมนูญ เป็นการหาความหมายจากแนวคิด และเหตุผลที่ใช้รองรับการบัญญัติรัฐธรรมนูญนั้น เช่น กรณีที่รัฐธรรมนูญบัญญัติให้ผู้ปกครองต้องใช้อำนาจตามกรอบที่รัฐธรรมนูญกำหนดไว้ เหตุผลก็คือการจำกัดควบคุมอำนาจของผู้ปกครองให้เป็นไปตามกรอบกำหนดของรัฐธรรมนูญ
- 2) การหาความหมายจากการเชื่อมโยงระหว่างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกับผลลัพธ์ของการใช้รัฐธรรมนูญ เป็นการหา

ความหมายจากผลลัพธ์ที่ต้องการให้เกิดขึ้นจากการใช้รัฐธรรมนูญ นั้น เช่น กรณีที่รัฐธรรมนูญมีเหตุผลเพื่อการจำกัดควบคุมอำนาจของผู้ปกครอง ผลลัพธ์ที่ต้องการก็คือ การมีมาตรการควบคุม ตรวจสอบ ความรับผิดชอบในการใช้อำนาจของผู้ปกครองให้สามารถทดสอบความถูกต้องได้ด้วยรัฐธรรมนูญ

- 3) **การหาความหมายจากการเชื่อมโยงระหว่างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกับผลในบั้นปลายจากการใช้รัฐธรรมนูญ** เป็นการหาความหมายจากผลในบั้นปลายที่คาดว่าจะเกิดหรือควรจะได้รับจากผลของการใช้รัฐธรรมนูญนั้น เช่น กรณีที่รัฐธรรมนูญต้องการให้มีมาตรการควบคุมตรวจสอบความรับผิดชอบในการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ผลบั้นปลายที่ควรจะได้รับก็คือ การหยุดยั้งการใช้อำนาจที่ผิดรัฐธรรมนูญของผู้ปกครองให้อยู่ในความควบคุมได้
- 4) **การหาความหมายจากการเชื่อมโยงระหว่างบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญกับผลกระทบจากการใช้รัฐธรรมนูญ** เป็นการยืนยันความเชื่อมั่นในการพิสูจน์ความสอดคล้องของการใช้รัฐธรรมนูญกับการบรรลุผลตามเป้าหมายของรัฐธรรมนูญนั้น เช่น กรณีที่รัฐธรรมนูญคาดหวังให้มีการหยุดยั้งการใช้อำนาจที่ผิดกฎหมายของผู้ปกครอง ผลกระทบที่ควรจะต้องควบคุมจากการใช้รัฐธรรมนูญก็คือ การป้องกัน กำจัด และแก้ไขปัญหาการใช้อำนาจที่ผิดกฎหมายของผู้ปกครองให้สำเร็จลุล่วงไปได้โดยที่ปัญหานั้นไม่เกิดขึ้นซ้ำได้อีก หรือยังคงดำรงความต่อเนื่องอยู่ต่อไปได้อีก

ส่วนที่ 2

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญ ฉบับปฏิรูปการเมือง

สาระสำคัญของรัฐธรรมนูญได้กำหนดรูปแบบของกลไกสถาบัน
กระบวนการและวิธีการปฏิบัติที่สลับซับซ้อนตามความมุ่งหมายของการ
ปฏิรูปการเมือง ทั้งนี้ จำแนกออกได้เป็น 13 ด้าน ดังต่อไปนี้

1. ด้านรัฐ

- 1) รูปแบบของรัฐ** ประเทศไทยเป็นรัฐเดี่ยว เป็นราชอาณาจักร
อันหนึ่งอันเดียวจะแบ่งแยกไม่ได้
- 2) อธิปไตยของรัฐ** ประเทศไทยเป็นรัฐเอกราช ที่มีอำนาจ
อธิปไตยของตนเอง โดยประชาชนเป็น
เจ้าของอำนาจอธิปไตย
- 3) รัฐที่ปกครองโดยกฎหมาย** รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของ
ประเทศ
- 4) รัฐประชาชนชาติ** ประชาชนทุกหมู่เหล่าได้รับความคุ้มครอง
ตามรัฐธรรมนูญอย่างเสมอภาคกัน

2. ด้านพระมหากษัตริย์

- 1) **ฐานะของพระมหากษัตริย์** พระมหากษัตริย์ทรงปกเกล้า มิได้ทรงปกครองโดยตรง มีฐานะอยู่เหนือการเมืองและไม่ต้องรับผิดชอบทางการเมือง พระมหากษัตริย์จึงทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดหรือกล่าวหาฟ้องร้องในทางใดมิได้
- 2) **สถานะของพระมหากษัตริย์** พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขของประเทศ ซึ่งเป็นสถานะที่สูงสุดของประเทศ
- 3) **ตำแหน่งของพระมหากษัตริย์** พระมหากษัตริย์ทรงดำรงตำแหน่งจอมทัพไทย
- 4) **อำนาจของพระมหากษัตริย์** พระมหากษัตริย์ทรงใช้อำนาจอธิปไตยทางรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาล รวมทั้งอำนาจการสถาปนาฐานันดรศักดิ์และพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์ อำนาจแต่งตั้งผู้ทรงคุณวุฒิเป็นประธานองคมนตรีและองคมนตรี อำนาจแต่งตั้งข้าราชการในพระองค์และสมุหราชองครักษ์ และอำนาจแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทน

3. ด้านระบอบการปกครอง

- 1) **การปกครองโดยประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจสูงสุด** ประชาชนเป็นเจ้าของอำนาจอธิปไตย ซึ่งถือเป็นอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศ ทั้งนี้โดยมีรัฐสภา คณะรัฐมนตรีและศาลยุติธรรมเป็นผู้ใช้อำนาจนั้นแทน
- 2) **การปกครองโดยมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข** การปกครองระบอบประชาธิปไตยแบบรัฐสภา โดยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รัฐสภาซึ่งประกอบด้วยสภาผู้แทนราษฎรและ

วุฒิสมามาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง

- 3) **การปกครองโดยรัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุด** รัฐธรรมนูญเป็นกฎหมายสูงสุดของประเทศ ผู้ปกครองได้อำนาจใช้อำนาจและพ้นจากอำนาจตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายอื่นขัดหรือแย้งกับรัฐธรรมนูญไม่ได้
- 4) **การปกครองโดยเสรีและเสมอภาค** สิทธิเสรีภาพของประชาชนย่อมได้รับความคุ้มครองตามรัฐธรรมนูญอย่างเสมอภาคกัน ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองตามแนวทางของระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม

4. ด้านการเมือง

- 1) **การปฏิรูปการเมือง** มีเป้าหมายในการจำกัด ควบคุมอำนาจรัฐ และส่งเสริมสิทธิเสรีภาพประชาชน โดยเน้นการสร้างการเมืองภาคพลเมือง การสร้างรัฐบาลที่ซอบธรรม สุจริต โปร่งใส การสร้างผู้นำรัฐบาลที่มีภาวะผู้นำที่เข้มแข็งมีเสถียรภาพ และสร้างรัฐสภาที่มีประสิทธิภาพและมีเหตุผล
- 2) **การส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน** เน้นการสร้างระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมให้ประชาชนมีสิทธิทางการเมืองเพิ่มมากขึ้น เช่น การเข้าชื่อเสนอกฎหมาย เสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น ถอดถอนนักการเมือง การฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐ ร่วมทำประชาพิจารณ์ และการออกเสียงประชามติ
- 3) **การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ** โดยการแยกองค์กรตรวจสอบอำนาจรัฐออกเป็นอิสระจากองค์กรอำนาจของผู้ปกครอง เรียกว่าองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ประชาชนใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองสิทธิและตรวจสอบนักการเมืองและข้าราชการ

ประจำพร้อมกันไปด้วย นอกจากนี้ยังมีมาตรการลงโทษทางกฎหมายนอกเหนือจากการลงโทษทางการเมืองด้วย เช่น การตั้งศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

- 4) การปรับปรุงโครงสร้างทางการเมืองให้มีประสิทธิภาพและเสถียรภาพ** โดยการสร้างระบบการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร การเลือกตั้งสมาชิกวุฒิสภา มีการเลือกตั้งทั้งแบบแบ่งเขตเบอร์เดียวและแบบบัญชีรายชื่อของพรรค มีการแยกตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับตำแหน่งรัฐมนตรีออกจากกัน การเลือกตั้งนายกรัฐมนตรีโดยการลงมติในสภา การลดจำนวนคณะรัฐมนตรีให้น้อยลง และการยื่นญัตติอภิปรายไม่ไว้วางใจนายกรัฐมนตรี กระทำได้ยากลำบากขึ้น

5. ด้านแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

- 1) **สาระสำคัญของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ** มี 5 ด้าน คือ ด้านความมั่นคงของชาติ ด้านการบริหารและอำนาจความยุติธรรมแก่ประชาชน ด้านการเมืองการปกครอง ด้านศาสนา สังคม การศึกษาและการสาธารณสุข และด้านเศรษฐกิจ
- 2) **ให้จัดตั้งองค์กรที่เกี่ยวข้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ** โดยให้จัดตั้งสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เพื่อให้คำปรึกษาและเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในปัญหาต่าง ๆ รวมทั้งการให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อนการประกาศใช้

3) **สภาพบังคับของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ** กำหนดให้มีสภาพบังคับเชิงการเมือง มากกว่าเชิงกฎหมาย โดยให้รัฐบาลใช้เป็นแนวทางในการตรากฎหมายและการกำหนดนโยบายในการบริหารราชการแผ่นดิน รวมทั้งให้รัฐบาลต้องแถลงนโยบายต่อรัฐสภาก่อนการบริหารราชการแผ่นดิน และต้องทำรายงานแสดงผลการดำเนินงานตามนโยบายอย่างน้อยปีละครั้งด้วย ประชาชนผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนมีสิทธิ์เข้าชื่อร้องขอให้รัฐสภาพิจารณากฎหมายเกี่ยวกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐได้

4) จุดเด่นของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามรัฐธรรมนูญ

4.1. จุดเด่นเชิงโครงสร้าง ได้แก่

4.1.1 การกำหนดเนื้อหาเฉพาะส่วนที่เป็นนโยบายพื้นฐานที่แท้จริงของรัฐ แยกไว้เป็นหมวดเดียวกัน โดยใช้ชื่อเรียกว่าแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ไม่ปะปนกับนโยบายทั่วไปของรัฐบาล

4.1.2 การกำหนดให้มีสาระสำคัญเกี่ยวกับสภาพบังคับในเชิงสร้างสรรค์ โดยไม่ระบุข้อห้ามเพื่อยกเว้นสิทธิของประชาชนไว้ว่าแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐไม่ก่อให้เกิดสิทธิในการฟ้องร้องรัฐดังเช่นที่เคยระบุไว้ในรัฐธรรมนูญในอดีต

4.1.3 การให้นำหนักของเงื่อนไขบังคับเท่าเทียมกันทุกมาตรา คือ ใช้คำว่า รัฐต้องทำ

4.1.4 การให้ความสำคัญต่อการพัฒนาประชาธิปไตยในระดับสูง โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง ครอบคลุมทั้งการตัดสินใจและการ

ตรวจสอบการใช้อำนาจทางการเมืองทั้งในระดับชาติ
และระดับท้องถิ่น

4.1.5 การให้ความสำคัญกับมาตรการทางปฏิบัติที่หวังผลได้
โดยเฉพาะมาตรการทางการเมืองเพื่อเปิดโอกาสให้
ประชาชนเข้ามามีสิทธิมีส่วนร่วมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม

4.1.6 การสร้างโอกาสใหม่ ๆ ให้แก่ประชาชน ทั้งในด้ำน
การริเริ่ม การกำกับติดตาม และการตรวจสอบ
รัฐบาลเพื่อผลักดันให้รัฐบาลดำเนินงานตามนโยบาย

4.1.7 การวางเครือข่ายองค์กรไว้รองรับ เพื่อสนับสนุนให้
เกิดผลทางปฏิบัติ ครอบคลุมทั้งฝ่ายรัฐสภา รัฐบาล
ประชาชน และสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคม
แห่งชาติ

4.1.8 การเพิ่มรายละเอียดเกี่ยวกับลำดับขั้นตอนของการ
ปฏิบัติให้เกิดความร่วมมือระหว่างฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
อย่างมีเอกภาพและดำเนินไปในทิศทางเดียวกัน

4.1.9 การเชื่อมโยงเอกภาพและสนับสนุนการเพิ่มประสิทธิ-
ภาพการปฏิบัติตามบทบัญญัติรัฐธรรมนูญ ใน
หมวดอื่น เช่น หมวดสิทธิเสรีภาพ หมวดการ
ปกครองท้องถิ่น และหมวดการตรวจสอบการใช้
อำนาจรัฐ

4.2 จุดเด่นด้านเนื้อหา ได้แก่

4.2.1 บทบัญญัติรัฐธรรมนูญในหมวดแนวนโยบายพื้นฐาน
แห่งรัฐ มีไว้เพื่อเป็นแนวทางสำหรับการตรา
กฎหมายและการกำหนดนโยบายของรัฐบาล

4.2.2 ให้รัฐจัดให้มีสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

- 4.2.3 ให้รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสงวนบำรุงรักษา และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ
- 4.2.4 รัฐต้องกระจายอำนาจให้ท้องถิ่นพึ่งตนเองและตัดสินใจในกิจการของท้องถิ่นได้เอง รวมทั้งพัฒนาจังหวัดที่มีความพร้อมให้เป็นองค์กรปกครองท้องถิ่นขนาดใหญ่
- 4.2.5 รัฐต้องจัดให้มีแผนพัฒนาการเมือง
- 4.2.6 รัฐต้องส่งเสริมและสนับสนุนการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน ในการกำหนดนโยบาย การตัดสินใจทางการเมือง การวางแผนพัฒนาทาง เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง รวมทั้งการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐทุกระดับ
- 4.2.7 รัฐต้องอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาและศาสนาอื่น

5) ผลกระทบของแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

- 5.1 ผลกระทบต่อรัฐธรรมนูญ ครอบคลุมทั้งการสร้าง ความสมบูรณ์ในเนื้อหาของรัฐธรรมนูญ และการสร้างพันธะทางปฏิบัติของรัฐธรรมนูญ เพื่อให้ประชาชนมีหลักประกันความเชื่อมั่นว่ารัฐมีภาระหน้าที่ขั้นพื้นฐานที่จะต้องทำตาม ที่รัฐธรรมนูญได้คุ้มครองไว้
- 5.2 ผลกระทบต่อรัฐ ครอบคลุมทั้งด้านการแก้ไขปัญหาพื้นฐานของรัฐ การทำหน้าที่พื้นฐานของรัฐ และการนำรัฐไปสู่เป้าหมายพื้นฐานที่พึงปรารถนาด้วย
- 5.3 ผลกระทบต่อการเมือง ครอบคลุมทั้งด้านการป้องกันปัญหา

การเปลี่ยนแปลงนโยบายของรัฐบาลตามภาวะการแข่งขัน
อำนาจทางการเมืองของรัฐบาล การคุ้มครองป้องกันประชาชน
ที่อ่อนแอเสียเปรียบด้อยโอกาสกว่า และการพัฒนา
การเมืองให้มีความต่อเนื่อง

5.4 ผลกระทบต่อการปกครอง ครอบคลุมทั้งด้านการสร้าง
เป้าหมายการปกครองที่ยุติธรรม และการสร้างวิธีการ
ปกครองที่ยุติธรรม โดยที่การตรากฎหมายและการกำหนด
นโยบายของรัฐบาลนั้น มีมาตรฐานควบคุมในการสร้าง
ความสมดุลและความสัมพันธ์ร่วมกันระหว่างผลประโยชน์
ส่วนรวมของประเทศชาติกับผลประโยชน์ของกลุ่มอำนาจ
ทางการเมืองและกลุ่มผลประโยชน์ทั่วไป

5.5 ผลกระทบต่อการบริหาร ครอบคลุมทั้งประโยชน์ในการจัด
ปัญหาอคติทางการเมืองในการกำหนดนโยบายของรัฐบาล
ปัญหาการป้องกันการเลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม การรักษา
ความสืบเนื่องในการปฏิบัตินโยบายของประเทศที่ไม่ติด
ยึดกับรัฐบาลแต่ละยุคสมัย และการสร้างความยืดหยุ่น
ในการนำนโยบายไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับความเป็นไปได้
ตามลำดับความสำคัญ เร่งด่วน และปัจจัยแวดล้อมของ
สถานการณ์ที่เอื้ออำนวย

5.6 ผลกระทบต่อประชาชน ครอบคลุมทั้งด้านการได้รับสิทธิ
โอกาสในการมีส่วนร่วม และการได้รับประโยชน์จากการใช้
สิทธิและการมีส่วนร่วมนั้นอย่างทั่วด้าน ตามนโยบายพื้นฐาน
แห่งรัฐโดยทั่วถึงและเท่าเทียมเสมอภาคกัน

6. ด้านสิทธิเสรีภาพของประชาชน

สิทธิ เป็นเสมือนทั้งเกราะในการคุ้มกันประชาชนให้พ้นจากภัยคุกคามของกำลังอิทธิพลและอำนาจที่ไม่ยุติธรรม และเป็นเสมือนกุญแจให้ประชาชนสามารถใช้ไขไปสู่ประโยชน์ด้านต่าง ๆ ได้ โดยในที่นี่จะเน้นเฉพาะสิทธิเสรีภาพตามที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติรับรองไว้ ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมถึงผลประโยชน์จากโอกาสและทางเลือกอันพึงมี พึงกระทำ และพึงได้ โดยที่สิ่งนั้นไม่ถูกโต้แย้งและขัดขวางโดยกฎหมาย องค์การรัฐ เจ้าหน้าที่รัฐ และคนอื่น ทั้งนี้โดยที่ประชาชนมีอิสระตามเสรีภาพในการใช้สิทธินั้นได้ตามเจตจำนงอิสระของตนเองหรือตามความสามารถในการตกลงใจของตนเองได้ด้วย ไม่อยู่ภายใต้การบังคับกะเกณฑ์โดยอิทธิพลอย่างอื่น ทั้งนี้สามารถจำแนกสิทธิเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญของประชาชนออกได้เป็น 3 ส่วนดังนี้ คือ สาระสำคัญของสิทธิ พันธะของรัฐที่มีต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน และการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชน

1) สาระสำคัญของสิทธิ ได้แก่

- (1) **สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์** เป็นสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับชีวิต ร่างกาย ความคิดจิตใจ และความเป็นอยู่ของประชาชน ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จะอยู่ จะเป็น หรือเป็นสิทธิที่ติดมากับตัวของประชาชนทั้งหลายตั้งแต่เกิดมาเป็นคน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นคนและศักดิ์ศรีความเป็นคนของประชาชน ด้วยการกระทำที่เป็นการล่วงล้ำก้ำเกิน คุกคาม หรือละเมิดได้ เช่น การไม่ถูกลงโทษด้วยวิธีโหดร้าย ไร้มนุษยธรรม การมีเสรีภาพภายในเคหสถานส่วนตัว เสรีภาพการเดินทาง การนับถือศาสนา การสื่อสาร คมนาคม การแสดงความคิดเห็น การมีกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการเลือกถิ่นที่อยู่ เป็นต้น ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะอยู่ จะเป็น หรือเป็น

สิทธิที่ติดมากับตัวของประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่เป็นส่วน
 ควบติดอยู่กับความเป็นคนตามธรรมชาติ โดยที่ทุกคนมีอยู่
 เหมือนกัน รัฐไม่อาจเข้าไปแทรกแซงให้เกิดความแตกต่าง
 หรือสูญเสียสิทธิอันเป็นเสมือนองค์ประกอบของชีวิต จิตใจ
 และร่างกายนั้นได้ ดังนั้น สิทธิเสรีภาพในความเป็นมนุษย์
 จึงเป็นสิทธิของคนที่ห้ามไม่ให้รัฐกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิ
 แบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิปักษ์กับรัฐ

(2) **สิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมือง** เป็นสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับ
 การที่สามารถเรียกร้องความต้องการขั้นพื้นฐานจากรัฐใน
 ฐานะที่เป็นราษฎรของรัฐได้ ซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้การสนองตอบ
 ในรูปของบริการสาธารณะ ถือเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้ จะรับ
 เอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัวโดยที่งอกขึ้นมาจากความ
 เป็นพลเมืองหรือเป็นราษฎรของรัฐ โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธ
 ความรับผิดชอบหรือความช่วยเหลือด้วยการละเลยเพิกเฉย
 ไม่กระทำการตอบสนองตามความเรียกร้องต้องการของ
 ประชาชนซึ่งรัฐมีหน้าที่ให้ความคุ้มครองได้ เช่น สิทธิในการ
 รับการศึกษา สิทธิของผู้บริโภค เสรีภาพในการชุมนุม
 เสรีภาพในการรวมตัวเป็นหมู่คณะ สิทธิการรับข้อมูล
 ข่าวสารจากรัฐ เสรีภาพการจัดตั้งพรรคการเมือง สิทธิการ
 รับบริการสาธารณสุข สิทธิการฟ้องหน่วยราชการ สิทธิมี
 ส่วนร่วมกับรัฐ สิทธิคัดค้านการเลือกตั้ง สิทธิการเข้าชื่อ
 เสนอกฎหมายและข้อบัญญัติท้องถิ่น สิทธิการเข้าชื่อ
 ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองทั้งระดับชาติ และระดับ
 ท้องถิ่น ทั้งนี้ ในการใช้สิทธิเสนอกฎหมายนั้นมีขอบเขต
 จำกัดเฉพาะกฎหมายเกี่ยวกับสิทธิเสรีภาพตามหมวด 3

และเกี่ยวกับนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐตามหมวด 5 เท่านั้น เป็นต้น ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะเรียกขอได้หรือจะรับเอาได้ หรือเป็นสิทธิที่ตามมากับตัวโดยที่งอกขึ้นมาจากความเป็นพลเมืองของรัฐก็เพราะเป็นสิทธิที่ขึ้นอยู่กับความเป็นพลเมืองของรัฐ โดยที่การได้รับความยุติธรรมจากการใช้สิทธิสำคัญกว่าการได้รับประโยชน์จากสิทธิที่เท่ากัน เช่น พลเมืองที่เป็นเด็กได้รับสิทธิการศึกษาภาคบังคับฟรี แต่พลเมืองที่เป็นผู้ใหญ่ได้รับสิทธิการออกเสียงเลือกตั้งและสมัครรับเลือกตั้ง ขณะที่พลเมืองที่เป็นคนด้อยโอกาสได้รับสิทธิการสงเคราะห์จากรัฐ ทั้งที่คนปกติทั่วไปไม่ได้รับสิทธิดังกล่าว ดังนั้นสิทธิเสรีภาพในความเป็นพลเมืองจึงเป็นสิทธิของพลเมืองที่ไม่จำเป็นว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์เท่ากัน แต่หากเป็นสิทธิอะไรของใครก็เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องรับผิดชอบในการสนองตอบต่อการใช้สิทธินั้น กล่าวคือ พลเมืองที่เป็นเด็กย่อมสามารถเรียกร้องการศึกษาฟรีในภาคบังคับจากรัฐได้ เช่นเดียวกับผู้ใหญ่ก็ย่อมสามารถเรียกร้องการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งได้ ดังนั้นสิทธิเสรีภาพของพลเมืองจึงเป็นสิทธิที่สงวนไว้ให้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดทำให้ประชาชน หรือบังคับให้รัฐจะต้องกระทำซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นปฏิฐานกับรัฐ

- (3) **สิทธิในความเสมอภาค** เป็นสิทธิเสรีภาพเกี่ยวกับการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกันจากรัฐ หรือการไม่เลือกปฏิบัติ เว้นแต่การเลือกปฏิบัติเพื่อช่วยเหลือให้ผู้เสียเปรียบ ผู้ด้อยโอกาส ได้รับสิทธิโอกาสเท่าเทียมกับคนอื่นได้ ซึ่งถือเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัว

ของประชาชน โดยที่รัฐไม่อาจปฏิเสธความเป็นกลางหรือความเป็นธรรมด้วยการละเลยเพิกเฉยไม่ยื่นมือเข้าไปหยิบยื่นโอกาสอันพึงมีพึงได้ให้ประชาชนได้รับอย่างเสมอภาคเท่าเทียมกันโดยที่ไม่มีใครได้เปรียบเสียเปรียบ เพราะความแตกต่างตามธรรมชาติและเพราะการกระทำหรือละเว้นการกระทำของรัฐที่ไม่เท่าเทียมกัน เช่น การเสมอกันในกฎหมาย การไม่ถูกเกณฑ์แรงงาน การได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกอันเป็นสาธารณะ การได้รับความคุ้มครองโดยรัฐ และสิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐ เป็นต้น ที่กล่าวว่าเป็นสิทธิที่จะมีจะเหมือนหรือเป็นสิทธิเสรีภาพที่ดำรงอยู่นอกตัวของประชาชน ก็เพราะเป็นสิทธิที่ช่วยชดเชยความแตกต่างตามธรรมชาติของคนให้ได้รับโอกาสและศักยภาพใหม่เพิ่มขึ้น โดยที่รัฐเป็นฝ่ายช่วยเสริมสร้างหรือเกื้อหนุนให้มีความเสมอเหมือนกัน โดยที่ไม่จำเป็นต้องว่าทุกคนจะต้องได้รับประโยชน์ที่เท่ากันจากการได้รับสิทธินั้น เช่น คนทั่วไปย่อมได้รับความคุ้มครองจากกฎหมายเท่าเทียมกันในการขอแจ้งจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลเพื่อประกอบธุรกิจ แต่ไม่จำเป็นต้องว่าทุกคนจะประสบความสำเร็จหรือร่ำรวยได้เท่าเทียมกันจากการประกอบธุรกิจนั้น ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่รัฐให้หลักประกันในการได้รับการปฏิบัติที่เท่าเทียมกัน แต่รัฐไม่ต้องผูกพันว่าทุกคนจะต้องเก็บเกี่ยวผลประโยชน์จากการใช้สิทธินี้ให้ได้เท่ากันเสมอไป ดังนั้นสิทธิในความเสมอภาคจึงเป็นสิทธิที่กำหนดให้รัฐดำรงฐานะของความเป็นคนกลางในการถือดุลยระหว่งความแตกต่างกันตามธรรมชาติของคนกับความเท่าเทียมกันตามกฎหมายและการปฏิบัติของรัฐ

เพื่ออุดช่องว่างไม่ให้ความแตกต่างนั้นเป็นเหตุให้เกิดเงื่อนไขของความไม่ยุติธรรมขึ้นในสังคม แต่ประโยชน์จากความยุติธรรมนั้นเป็นสิ่งที่แต่ละคนต้องสร้างต่อขึ้นมาให้ตัวเองในภายหลังหรือไปหาเอาได้ข้างหน้า เมื่อรัฐได้ช่วยสร้างหลักประกันความยุติธรรมให้แล้ว ซึ่งอาจเรียกสิทธิแบบนี้ได้ว่าเป็นสิทธิที่เป็นพันธะของรัฐ

- 2) **พันธะของรัฐที่มีต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน** ได้แก่
  - (1) **พันธะในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งอำนาจ** เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพในความเสมออำนาจอของประชาชน ที่มุ่งผลต่อเป้าหมายอำนาจทางการเมืองการปกครองโดยตรง เช่น การจัดตั้งองค์กรการเมือง การร่วมกิจกรรมการเมืองและการเลือกผู้แทนทางการเมือง เข้าไปสู่อำนาจหรือใช้อำนาจการเมืองให้สนองประโยชน์แก่ตนเองของประชาชน เป็นต้น
  - (2) **พันธะในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งประโยชน์จากอำนาจ** เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพในการผ่านลอดอำนาจของประชาชน ที่มุ่งผลต่อเป้าหมายผลประโยชน์ที่ต้องอาศัยอำนาจเป็นเครื่องมือในการจัดทำให้โดยทางอ้อม เช่น การผลักดันให้ผู้แทนออกกฎหมาย การเรียกร้องให้รัฐบาลกำหนดนโยบาย การเรียกร้องให้เจ้าหน้าที่รัฐกระทำหรืองดเว้นการกระทำเพื่อสนองประโยชน์ให้ในรูปแบบของบริการสาธารณะด้านต่าง ๆ เป็นต้น
  - (3) **พันธะในการรับรองสิทธิเสรีภาพของประชาชนเพื่อแสวงหาให้ได้มาซึ่งอิทธิพลเหนืออำนาจ** เป็นการรับรองสิทธิเสรีภาพในการชี้นำหรือครอบงำอำนาจของประชาชน ที่มุ่งผลต่อเป้าหมายใน

การโต้แย้งอำนาจปลัดและลี้มล้างอำนาจ ทั้งในฝ่ายการเมือง และฝ่ายราชการประจำ เช่น การโต้แย้งการออกกฎหมาย และการใช้กฎหมายของรัฐ การถอดถอนผู้ปกครองให้พ้นจากอำนาจ และการฟ้องร้องเจ้าหน้าที่รัฐเพื่อบังคับให้ทบทวนแก้ไขการใช้อำนาจเพื่อทำประโยชน์ให้ประชาชนตามหน้าที่ความรับผิดชอบของส่วนราชการนั้น เป็นต้น

3) การใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชน ได้แก่

- (1) การขบป้องกันสิทธิของประชาชน เป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเชิงรุก เพื่อป้องกันภัยคุกคามที่จะมีหรือเกิดขึ้นแก่สิทธิประโยชน์ของตน เช่น การรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ การต่อต้าน โต้แย้งและยับยั้งอำนาจรัฐที่ละเมิดต่อสิทธิเสรีภาพของประชาชน
- (2) การขอรับความคุ้มครองสิทธิของประชาชน เป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชนทั้งในเชิงรุกและเชิงรับ เพื่อเรียกร้องหรือร้องขอให้รัฐหรือหน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีอำนาจหน้าที่ความรับผิดชอบตอบสนองต่อสิทธิประโยชน์ของตนได้ตามความต้องการ
- (3) การขอรับการเยียวยาสิทธิของประชาชน เป็นการได้รับการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของประชาชนจากรัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้รับการชดเชยความเสียหายจากการถูกระทบสิทธินั้นให้กลับคืนมา ซึ่งเป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพของประชาชนในเชิงรับ

7. ด้านหน้าที่ของประชาชน

หน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญต่างจากสิทธิเสรีภาพ ซึ่งมีลักษณะเป็นประโยชน์ที่ได้รับจากการมีโอกาสและทางเลือกที่มีอิสระตามเจตจำนงที่ประชาชนเป็นฝ่ายกำหนดความต้องการได้เอง แต่หน้าที่ถือเป็นสิ่งที่ต้องทำและต้องรับผิดชอบต่อสิ่งที่ต้องทำตามหน้าที่นั้นโดยที่ประชาชนไม่สามารถเป็นฝ่ายกำหนดได้เองว่าจะทำหรือไม่ทำตามหน้าที่นั้น ดังนั้นหากรัฐธรรมนูญและกฎหมายที่เกี่ยวข้องได้กำหนดหน้าที่ไว้ว่าประชาชนมีหน้าที่ต้องทำหรือต้องไม่ทำอะไรใด ประชาชนก็ต้องเคารพและทำตามโดยไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ส่วนจะทำให้เกิดผลดีมาน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับจิตสำนึกในความรับผิดชอบและความสามารถของประชาชนร่วมกัน ซึ่งโดยหลักพื้นฐานของการปกครองในระบอบเสรีประชาธิปไตย ที่ถือว่าอำนาจสูงสุดในการปกครองประเทศเป็นของประชาชนนั้น สิ่งสำคัญที่ถือเป็นเงื่อนไขความสำเร็จของการปกครองในระบอบนี้ก็คือสิ่งที่เรียกว่าการปกครองที่รัฐมีการปกครองน้อยที่สุด (the less government) เมื่อเป็นเช่นนั้น จึงถือได้ว่าเป็นความจำเป็นที่ประชาชนจะต้องเข้ามามีส่วนร่วมหรือมีบทบาทให้มากที่สุดด้วย ฉะนั้นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนในฐานะที่เป็นพลเมือง จึงต้องเป็นหน้าที่ที่ประชาชนจะละเลยเพิกเฉย หรือนิ่งดูตาย หรือคิดว่าไม่ใช่ธุระไม่ได้ ต้องมีสำนึกต่อภาระหน้าที่ของพลเมือง (sense of duty) มีเจตจำนงอิสระในการพึ่งตนเอง (self dependency) มีการกำหนดตนเอง (self determination) และมีการปกครองตนเอง (self government) พร้อมกันไปด้วย จึงจะทำให้ภาระหน้าที่ของความเป็นพลเมืองสำเร็จลุล่วงไปได้ ไม่เช่นนั้นก็จะเป็นการปกครองที่รัฐและผู้ปกครองต้องเป็นฝ่ายที่มีบทบาทนำเสมอไป การปกครองที่รัฐปกครองน้อยที่สุดตามเป้าหมายของระบอบประชาธิปไตยก็เกิดขึ้นไม่ได้ ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยจึงมีความแตกต่างจาก

ประชาชนในสังคมเผด็จการ เพราะประชาชนในสังคมประชาธิปไตยต้องมีบทบาทนำในฐานะที่เป็นทั้งเจ้าของอำนาจและเป็นพลเมือง ซึ่งเป็นฝ่ายที่ต้องเป็นผู้กระทำทางการเมือง (political object) ไม่ใช่ผู้รับการกระทำทางการเมือง (political subject) เหตุนี้ประชาชนในสังคมประชาธิปไตยจึงควรเป็นพลเมืองที่ต้องตื่นตัว (active citizen) และมีปฏิสัมพันธ์กับอำนาจและอิทธิพลทางการเมือง การปกครอง (political interaction) อยู่เสมอ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ประชาชนที่ดี (good people) ในสังคมประชาธิปไตยก็ควรต้องเป็นพลเมืองดี (good citizen) ด้วยนั่นเอง ทั้งนี้สามารถจำแนกหน้าที่ของประชาชนตามรัฐธรรมนูญออกได้เป็น 5 ด้าน ดังนี้ คือ

- 1) **หน้าที่ของพลเมืองดี** ประชาชนมีหน้าที่รักษาชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ และการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข
- 2) **หน้าที่ต่อกฎหมาย** ประชาชนมีหน้าที่ปฏิบัติตามกฎหมาย
- 3) **หน้าที่ทางการเมือง** ประชาชนมีหน้าที่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง
- 4) **หน้าที่ต่อประเทศ** ประชาชนมีหน้าที่ป้องกันประเทศ โดยการรับราชการทหาร เลี้ยงชีพอากร
- 5) **หน้าที่ต่อสังคมและสิ่งแวดล้อม** ประชาชนมีหน้าที่ช่วยเหลือราชการ พิทักษ์ ปกป้องและสืบสานศิลปวัฒนธรรมของชาติ และภูมิปัญญาท้องถิ่น และอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

8. ด้านการปกครองท้องถิ่น

- 1) **หลักการสำคัญของการปกครองท้องถิ่น** รัฐต้องให้ความเป็นอิสระแก่ท้องถิ่นตามหลักการปกครองตนเอง การกำกับควบคุมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นของรัฐต้องทำเท่าที่จำเป็น และต้องทำเพื่อการคุ้มครองประโยชน์ของประชาชนในท้องถิ่นหรือของประเทศโดยรวม
- 2) **อำนาจอิสระขององค์กรปกครองท้องถิ่น** ประกอบด้วยอิสระในการกำหนดนโยบาย อิสระในการปกครอง อิสระในการบริหาร อิสระในการบริหารงานบุคคล อิสระด้านการเงินการคลัง และอิสระในการมีอำนาจหน้าที่ของตนเองโดยเฉพาะ
- 3) **โครงสร้างและรูปแบบขององค์กรปกครองท้องถิ่น** ประกอบด้วยฝ่ายบริหารหรือคณะผู้บริหารท้องถิ่นกับฝ่ายนิติบัญญัติหรือสภาท้องถิ่น โดยสภาท้องถิ่นต้องมาจากการเลือกตั้งของประชาชน ส่วนคณะผู้บริหารท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่นมาจากการเลือกตั้งของประชาชนหรือโดยความเห็นชอบของสภาท้องถิ่นก็ได้ ขึ้นกับกฎหมายเฉพาะกำหนดไว้ ทั้งคณะผู้บริหารและสภาท้องถิ่นต่างต้องมีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี
- 4) **สิทธิและหน้าที่ขององค์กรปกครองท้องถิ่น** ประกอบด้วย หน้าที่บำรุงรักษาศิลปะ จารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่น ส่งเสริมและรักษาคุณภาพสิ่งแวดล้อม บำรุงรักษา จัดการ และใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมในพื้นที่เขตปกครองของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมบำรุงรักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่อยู่นอกเขตพื้นที่ปกครองของท้องถิ่นในกรณีที่มีผลกระทบต่อการใช้ชีวิตของประชาชน การมีส่วนร่วมในการพิจารณาริเริ่มโครงการ

หรือกิจกรรมอื่นที่อยู่นอกเขตปกครอง และอาจมีผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อมหรือสุขภาพอนามัยของประชาชน สิทธิการจัดการศึกษาอบรมและฝึกอาชีพตามความเหมาะสมและความต้องการของท้องถิ่น

9. ด้านการตรวจสอบอำนาจรัฐ

- 1) **การแสดงบัญชีรายการทรัพย์สินและหนี้สิน** ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ข้าราชการการเมืองอื่น ผู้บริหารท้องถิ่นและสมาชิกสภาท้องถิ่น ต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินทั้งของตนเอง คู่สมรส และบุตรที่ยังไม่บรรลุนิติภาวะต่อคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ภายใน 30 วัน นับแต่วันเข้ารับและพ้นจากการดำรงตำแหน่ง กรณีผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่จูงใจยื่นบัญชีด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ ผู้นั้นต้องพ้นจากการดำรงตำแหน่งทางการเมืองเป็นเวลา 5 ปี
- 2) **การถอดถอนจากตำแหน่ง** ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และตำแหน่งประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน ที่มีพฤติการณ์ร้ายชัดผิดปกติ ส่อการทุจริตต่อหน้าที่ ส่อการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อการกระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม ส่อว่าจงใจใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติรัฐธรรมนูญหรือกฎหมายวุฒิสภามีอำนาจถอดถอนผู้นั้นออกจากตำแหน่งได้

ผู้มีสิทธิยื่นเรื่องถอดถอนดังกล่าว ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวนไม่น้อยกว่าหนึ่งในสี่ของสมาชิกทั้งหมดที่มีอยู่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ประชาชนผู้มีสิทธิออกเสียงเลือกตั้งไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคนร่วมกันเข้าชื่อร้องขอให้ประธานวุฒิสภาพิจารณาถอดถอน โดยวิธีการลงคะแนนลับด้วยคะแนนเสียงไม่น้อยกว่า 3 ใน 5 ของจำนวนสมาชิกที่มีอยู่ของสมาชิกวุฒิสภา

คำร้องที่ขอถอดถอน ผู้ร้องต้องระบุพฤติการณ์ที่กล่าวหาว่าผู้ดำรงตำแหน่งดังกล่าวกระทำความผิดไว้ให้ชัดเจนด้วย เมื่อวุฒิสภาลงมติถอดถอนแล้วให้ผู้นั้นพ้นจากตำแหน่งที่ดำรงอยู่นับแต่วันที่วุฒิสภามีมติถอดถอนและตัดสิทธิไม่ให้ผู้นั้นเข้าดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้อีกเป็นเวลา 5 ปี

- 3) การดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง** ผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือข้าราชการการเมืองอื่น รวมทั้งบุคคลที่เป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุน ถูกกล่าวหาว่าร้ายวญผิดปกติ กระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือตามกฎหมายอื่น ให้ศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พิจารณาพิพากษาคดีโดยยึดตามสำนวนของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติเป็นหลักในการพิจารณา นอกจากนี้ รัฐธรรมนูญยังได้กำหนดข้อยกเว้นไม่ให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภาที่ถูกดำเนินคดีในศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองได้รับเอกสิทธิคุ้มครองใด ๆ ด้วย

10. ด้านองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

- 1) **องค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ในการใช้อำนาจรัฐโดยตรง** เป็นองค์กรอิสระที่เคยมีอยู่แล้วตามรัฐธรรมนูญในอดีต ซึ่งเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการใช้อำนาจทางการเมืองการปกครองโดยตรง เช่น อำนาจนิติบัญญัติหรืออำนาจออกกฎหมาย อำนาจบริหารหรืออำนาจการบังคับใช้กฎหมาย และอำนาจตุลาการหรืออำนาจตีความกฎหมายและพิพากษาคดี ประกอบด้วย รัฐสภา คณะรัฐมนตรี และศาลยุติธรรม
- 2) **องค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ในการตรวจสอบอำนาจรัฐ** เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ตามรัฐธรรมนูญปัจจุบันบางส่วน และเป็นองค์กรที่เคยมีอยู่แล้วตามรัฐธรรมนูญในอดีตบางส่วน ซึ่งเป็นองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการตรวจสอบองค์กรอื่นที่เป็นผู้ใช้อำนาจรัฐหรืออำนาจทางการเมืองการปกครองโดยตรง ประกอบด้วย วุฒิสภา ศาลรัฐธรรมนูญ ศาลปกครอง คณะกรรมการการเลือกตั้ง คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- 3) **องค์กรอิสระที่ทำหน้าที่ในการติดตามและให้คำแนะนำปรึกษาแก่องค์กรที่ใช้อำนาจรัฐ** และองค์กรตรวจสอบอำนาจรัฐ เป็นองค์กรอิสระที่จัดตั้งขึ้นมาใหม่ตามรัฐธรรมนูญปัจจุบัน มีหน้าที่ในการติดตามและให้คำแนะนำปรึกษาขององค์กรอื่นทั้งองค์กรที่เป็นผู้ใช้อำนาจรัฐ และองค์กรตรวจสอบอำนาจรัฐ ประกอบด้วย ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ และสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

11. ด้านรัฐสภา

- 1) **องค์ประกอบของรัฐสภา** รัฐสภาประกอบด้วยสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา ประธานสภาผู้แทนราษฎรเป็นประธานรัฐสภา ประธานสมาชิกวุฒิสภาเป็นรองประธานรัฐสภา
- 2) **การประจุมร่วมกันของรัฐสภา** เป็นกรณีสำคัญทั้งที่เกี่ยวข้องกับการตรากฎหมายและเรื่องอื่น อาทิเช่น การแต่งตั้งผู้สำเร็จราชการแทนพระองค์ การให้ความเห็นชอบในการสืบราชสมบัติ การแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี การขอเปิดอภิปรายทั่วไปของนายกรัฐมนตรีเพื่อรับฟังความคิดเห็น การให้ความเห็นชอบประกาศสงคราม การให้ความเห็นชอบหนังสือสัญญาที่มีบทเปลี่ยนแปลงเขตอำนาจรัฐ การแก้ไขเพิ่มเติมรัฐธรรมนูญ การปรีกษาร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ เป็นต้น
- 3) **สภาผู้แทนราษฎร** ประกอบด้วย สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจำนวน 500 คน เป็นสมาชิกที่มาจากการเลือกตั้งแบบบัญชีรายชื่อจำนวน 100 คน มาจากการเลือกตั้งแบบแบ่งเขตจำนวน 400 คน มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 4 ปี มีอำนาจหน้าที่ในการตราพระราชบัญญัติ แต่งตั้งนายกรัฐมนตรี และตรวจสอบการบริหารราชการแผ่นดินของคณะรัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจะดำรงตำแหน่งรัฐมนตรีพร้อมกับตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรไม่ได้
- 4) **วุฒิสภา** ประกอบด้วย สมาชิกวุฒิสภาจำนวน 200 คน มาจากการเลือกตั้งจากเขตจังหวัดทั่วประเทศ มีวาระการดำรงตำแหน่งคราวละ 6 ปี ไม่สังกัดพรรคการเมือง และมีความ

เป็นกลางทางการเมือง จะเป็นรัฐมนตรีหรือข้าราชการการเมืองอื่นไม่ได้ มีอำนาจหน้าที่ในการกลั่นกรองกฎหมาย เลือกตั้ง แต่งตั้งและถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ

12. ด้านคณะรัฐมนตรี

- 1) **องค์ประกอบ** คณะรัฐมนตรีประกอบด้วย รัฐมนตรีไม่เกิน 35 คน และมีนายกรัฐมนตรีอีก 1 คน วาระการดำรงตำแหน่งคราวละไม่เกิน 4 ปี ซึ่งเท่ากับวาระของสภาผู้แทนราษฎร
- 2) **อำนาจหน้าที่** มีหน้าที่บริหารราชการแผ่นดินตามรัฐธรรมนูญ กฎหมายและนโยบายที่แถลงไว้ต่อรัฐสภา ต้องรับผิดชอบร่วมกันต่อรัฐสภาในนโยบายทั่วไปของคณะรัฐมนตรี และต้องรายงานผลการดำเนินงานตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐต่อรัฐสภาปีละไม่น้อยกว่าหนึ่งครั้ง

13. ด้านศาล

- 1) **ศาลรัฐธรรมนูญ** ประกอบด้วย ประธานศาลรัฐธรรมนูญ 1 คน และตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ 14 คน คณะตุลาการศาลรัฐธรรมนูญทั้ง 15 คน มีที่มาจากผู้พิพากษาศาลฎีกา 5 คน ตุลาการศาลปกครองสูงสุด 2 คน ผู้ทรงคุณวุฒิสาขานิติศาสตร์ 5 คน และผู้ทรงคุณวุฒิสถาขารัฐศาสตร์ 3 คน มีอำนาจหน้าที่วินิจฉัยคดีรัฐธรรมนูญ ได้แก่ คดีกฎหมายและร่างกฎหมายขัด

หรือแย้งกับรัฐธรรมนูญ คดีการขาดคุณสมบัติและการพ้น
 สถานภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง คดีการยุบพรรค
 การเมือง คดีพิพาทระหว่างสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรกับ
 พรรคการเมือง คดีพิพาทปัญหาการใช้อำนาจขององค์กรอิสระ
 ตามรัฐธรรมนูญ คดีนักการเมืองจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการ
 ทรัพย์สินและหนี้สินอันเป็นเท็จ และคดีบุคคลทั่วไปและ
 นักการเมืองทำการล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมี
 พระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข หรือใช้อำนาจการปกครองโดย
 ไม่ชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

- 2) **ศาลปกครอง** ประกอบด้วย ศาลปกครองสูงสุดและศาล
 ปกครองชั้นต้น โดยจะมีศาลปกครองชั้นอุทธรณ์ด้วยก็ได้ มี
 อำนาจหน้าที่พิจารณาพิพากษาคดีที่เป็นข้อพิพาทระหว่างหน่วย
 ราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น
 หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐที่อยู่ในกำกับดูแลของรัฐบาลกับเอกชน
 หรือของรัฐบาลด้วยกันเอง โดยเป็นข้อพิพาทอันเนื่องมาจาก
 การกระทำหรือละเว้นการกระทำที่ต้องปฏิบัติตามกฎหมายหรือ
 ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่ตามกฎหมาย
- 3) **ศาลยุติธรรม** ประกอบด้วย ศาลยุติธรรม 3 ชั้น คือ ศาลชั้นต้น
 ศาลอุทธรณ์ และศาลฎีกา มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีทั่วไป
 และศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง
 มีอำนาจพิจารณาคดีของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตาม
 บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
- 4) **ศาลทหาร** มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีอาญาทหาร

ส่วนที่ 3

การเข้าถึงประโยชน์ จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

1. ช่องทางการเข้าถึงประโยชน์จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

1) ช่องทางของระบบการเมืองระดับชาติ

(1) การแข่งขันเข้าสู่อำนาจทางการเมือง

ก. การเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ต้องอาศัย

กิจกรรมพื้นฐาน คือ

- การจัดตั้งพรรคการเมือง
- การเป็นสมาชิกพรรคการเมือง
- การสมัครรับเลือกตั้ง
- การรณรงค์หาเสียงเลือกตั้ง

ข. การเข้าสู่ตำแหน่งสมาชิกวุฒิสภา ต้องอาศัยกิจกรรมพื้นฐาน คือ

- การมีคุณสมบัติพื้นฐานครบถ้วน ได้แก่ มีสัญชาติไทย โดยการเกิด
- อายุไม่ต่ำกว่าสี่สิบปี
- สำเร็จการศึกษาไม่ต่ำกว่าปริญญาตรี

- มีชื่อในทะเบียนบ้านในจังหวัดที่ตนสมัครรับเลือกตั้งติดต่อกันไม่น้อยกว่าหนึ่งปีมาแล้ว
- แนะนำตัวด้วยข้อมูลเอกสารแทนการรณรงค์หาเสียง

(2) การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมือง

ก. การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นการกระทำต่อการเข้าไปสู่อำนาจของผู้ปกครอง ได้แก่

- การลงคะแนนออกเสียงเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา
- การเสนอคำร้องขอคัดค้านการเลือกตั้งต่อคณะกรรมการการเลือกตั้งภายใน 30 วัน นับจากการประกาศผลการเลือกตั้งภายใน 30 วัน
- การยื่นคำร้องคัดค้านการเลือกตั้งบัญชีรายชื่อรับรายชื่อของผู้สมัครรับเลือกตั้งภายใน 180 วัน เพื่อขอให้มีการเลือกตั้งใหม่

ข. การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นการกระทำต่อการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ได้แก่

- การร่วมทำประชาพิจารณ์
- การร่วมออกเสียงประชามติ
- การยื่นคำร้องขอให้ข้าราชการและเจ้าหน้าที่ของรัฐรักษากฎหมาย รักษาผลประโยชน์ส่วนรวม อำนาจอธิปไตยและความสะอาดและบริการประชาชน และวางตนเป็นกลางทางการเมือง
- การฟ้องร้องหน่วยงานของรัฐให้ปฏิบัติหน้าที่รักษาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
- การขอรับรู้ข้อมูลข่าวสารของราชการ
- การร้องทุกข์ต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

- การฟ้องร้องคดีต่อศาลปกครอง
- การฟ้องร้องคดีต่อศาลรัฐธรรมนูญ โดยผ่านทางศาลอื่น และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
- การเข้าชื่อรวมกันทำหมิ่นคน เสนอกฎหมายที่ เกี่ยวข้องกับสิทธิและนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ
- การรวมตัวกันเป็นองค์กรประชาชน หรือกลุ่มผลประโยชน์ หรือกลุ่มอิทธิพล เข้าร่วมในการกำหนด นโยบาย การตัดสินใจสำคัญทางการเมือง การทำ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ
- การเข้าร่วมในกระบวนการตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ทุกระดับ

ค. การเข้ามีส่วนร่วมทางการเมืองที่เป็นการกระทำต่อการพ้น จากอำนาจของผู้ปกครอง ได้แก่

- การเข้าชื่อกันไม่น้อยกว่าห้าหมื่นคน (ประชาชนที่มีสิทธิ ออกเสียงเลือกตั้ง) เสนอคำร้องต่อประธานวุฒิสภา ดำเนินการถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง และ ผู้ดำรงตำแหน่งในองค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ เช่น ประธานศาลฎีกา ประธานศาลรัฐธรรมนูญ ประธาน ศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ตุลาการศาลรัฐธรรมนูญ และกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เมื่อเห็นว่าผู้นั้นมี พฤติการณ์ร้ายรอยผิดปกติ ส่อไปในทางทุจริตต่อหน้าที่ ส่อว่ากระทำผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ ส่อว่ากระทำ ผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม หรือส่อว่าจงใจ ใช้อำนาจหน้าที่ขัดต่อบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือ กฎหมาย

2) ช่องทางของระบบการเมืองระดับท้องถิ่น

การเมืองระดับท้องถิ่นเป็นการเมืองภายในเขตการปกครองหรือหน่วยการปกครองที่กระจายไปตามพื้นที่และมีรูปแบบหลายรูปแบบแตกต่างกันไป ทั้งนี้ เพื่อให้ประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ตามเขตปกครองหรือหน่วยการปกครองนั้น ๆ ได้มีบทบาทและมีส่วนร่วมทางการเมืองในอีกระดับหนึ่ง นอกเหนือจากการเมืองในระดับประเทศหรือระดับชาติ การที่การปกครองท้องถิ่นมีรูปแบบแตกต่างกันขึ้นอยู่กับเหตุผลหลายประการ เช่น ขนาดของพื้นที่ ที่ตั้งของพื้นที่ ฐานะทางการปกครองของพื้นที่ ขนาดและความหนาแน่นของประชากร ขนาดของรายได้ ความสามารถ และความมีอิสระในการปกครองตนเอง ขนาดของภาระความรับผิดชอบ กฎหมายที่รับรองฐานะอำนาจและการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับการปกครองในส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ดังนั้น เมื่อหน่วยปกครองท้องถิ่นมีความแตกต่างกัน บทบาทและการมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชนในแต่ละหน่วยงานปกครองก็ย่อมมีความแตกต่างกันในรายละเอียดปลีกย่อยไปด้วย แม้ว่าในสาระสำคัญถือว่าเป็นเรื่องของการมีอิสระในการปกครองตนเองของประชาชนเป็นสำคัญก็ตาม ด้วยเหตุนี้หน่วยปกครองท้องถิ่นแต่ละรูปแบบจึงมีลักษณะเฉพาะที่สำคัญของตนเอง อย่างเช่น องค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) ถือว่ามีจุดเด่นในแง่ของความใกล้ชิดกับประชาชนมากที่สุด และเข้าถึงประชาชนทุกพื้นที่ได้อย่างเท่าเทียมกันตามสถานะของเขตการปกครองระดับตำบลเหมือนกัน ส่วนองค์การบริหารส่วนจังหวัด (อบจ.) ถือว่ามีจุดเด่นในแง่ของการบูรณาการความเชื่อมโยงระหว่างหน่วยการปกครองท้องถิ่นระดับย่อยในเขตจังหวัดกับการปกครองในระดับภูมิภาคให้มีเอกภาพเป็นองค์รวมเดียวกัน ส่วนเทศบาลมีจุดเด่นในแง่ของความเป็นอิสระและการแบ่งเบาภาระการปกครองของส่วนภูมิภาคและส่วนกลาง ส่วนเมืองพัทยาถือว่ามีจุดเด่นในแง่ของการตอบสนอง

ความต้องการพิเศษเฉพาะพื้นที่และการเน้นประสิทธิภาพการบริหารจัดการแบบอาสาสมัคร สำหรับกรุงเทพมหานครนั้น ถือว่ามีจุดเด่นในแง่ของการเน้นฝ่ายบริหารที่เข้มแข็งมีอิสระโดยมาจากการเลือกตั้งของประชาชนโดยตรง และมีการตัดสินใจทางการปกครองที่เป็นเอกเทศได้ ทั้งนี้ประชาชนสามารถเข้ามามีบทบาทและเข้ามามีส่วนร่วมได้ ดังต่อไปนี้ คือ

(1) การแข่งขันเข้าสู่อำนาจการปกครองท้องถิ่น

- ก. **กรณีองค์การบริหารส่วนตำบล หรือ อบต.** จะเป็นการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภา อบต.
- ข. **กรณีองค์การบริหารส่วนจังหวัด หรือ อบจ.** จะเป็นการสมัครรับเลือกตั้งเป็นสมาชิกสภาจังหวัด
- ค. **กรณีเทศบาล** จะเป็นการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาล
- ง. **กรณีเมืองพัทยา** จะเป็นการสมัครรับเลือกตั้งทั้งสมาชิกสภาเมืองพัทยาและนายกเมืองพัทยา
- จ. **กรณีกรุงเทพมหานคร** จะเป็นการสมัครรับเลือกตั้งทั้งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร สมาชิกสภากรุงเทพมหานคร และสมาชิกสภาเขตกรุงเทพมหานคร

(2) การเข้ามามีส่วนร่วมในการปกครองท้องถิ่น ได้แก่

- ก. การออกเสียงเลือกตั้ง
- ข. การเข้าชื่อของผู้มีสิทธิเลือกตั้งไม่น้อยกว่ากึ่งหนึ่งของผู้มีสิทธิเลือกตั้งในองค์การปกครองท้องถิ่นนั้น เพื่อเสนอข้อบัญญัติท้องถิ่น
- ค. การตรวจสอบการบริหารและการเข้าชื่อของผู้ที่ไปใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้งจำนวนสามในสี่เพื่อถอดถอนสมาชิกสภาและผู้บริหารองค์การปกครองท้องถิ่น
- ง. การเข้ามามีส่วนร่วมในการรักษาผลประโยชน์ของท้องถิ่นชุมชน

อาทิเช่น การอนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีของท้องถิ่นและของชาติ จัดการบำรุงรักษาและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

3) ช่องทางตามสิทธิเสรีภาพของประชาชน

(1) สิทธิของความเป็นมนุษย์ ได้แก่

- ก. สิทธิในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์
- ข. สิทธิในชีวิตและร่างกาย
- ค. สิทธิในครอบครัวและความเป็นส่วนตัว
- ง. สิทธิในทางศาสนา
- จ. สิทธิในคดีอาญาและผู้เสียหาย
- ฉ. สิทธิในฐานะของผู้ต้องหา

(2) สิทธิของความเป็นพลเมือง ได้แก่

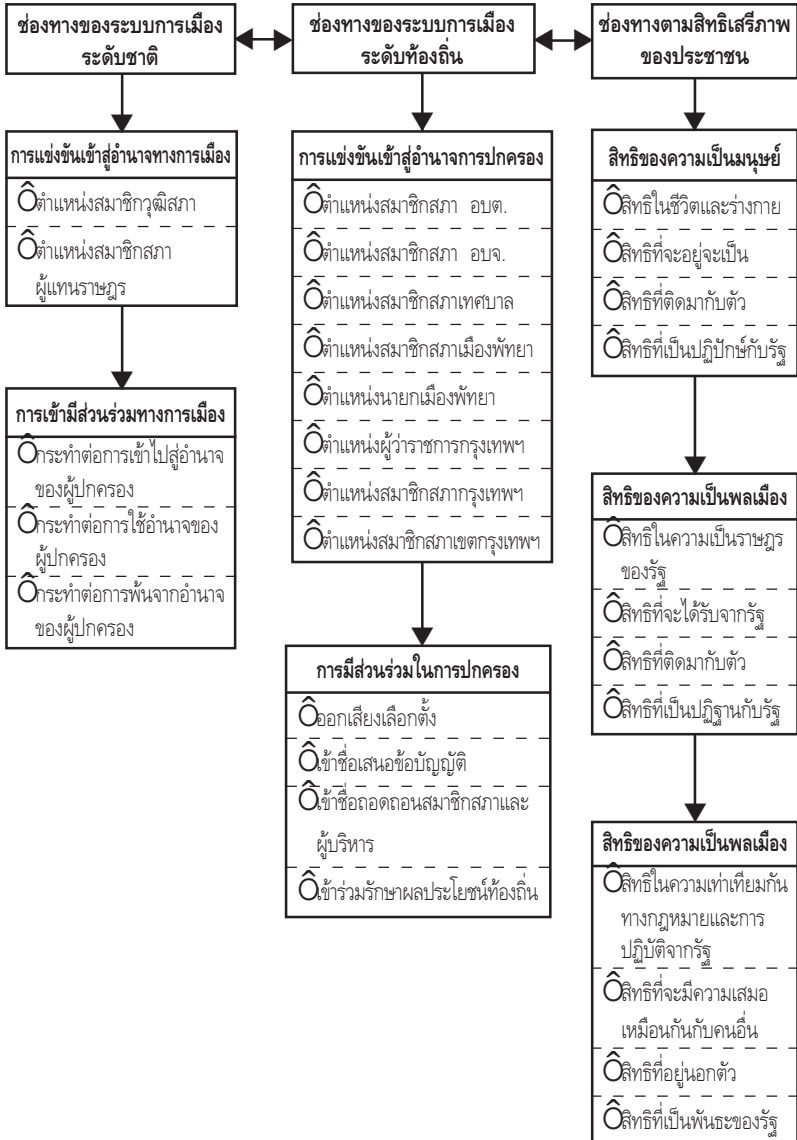
- ก. สิทธิการตั้งพรรคการเมือง
- ข. สิทธิการรวมตัวเป็นกลุ่มผลประโยชน์
- ค. สิทธิการสื่อสารการแสดงความคิดเห็นทางสื่อสาธารณะ
- ง. สิทธิการเข้าชื่อกันของผู้มีสิทธิเลือกตั้งจำนวนห้าหมื่นคน
- จ. สิทธิการออกเสียงประชามติ
- ฉ. สิทธิได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานแบบให้เปล่า 12 ปี
- ช. สิทธิได้รับบริการสาธารณสุขที่ได้มาตรฐาน
- ซ. สิทธิได้รับความช่วยเหลือจากรัฐของผู้ชรา อายุเกิน 60 ปี
- ฌ. สิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกสาธารณะของคนพิการ
- ฎ. สิทธิได้รับความคุ้มครองจากการปฏิบัติไม่เป็นธรรมของเจ้าพนักงาน

(3) สิทธิของความเสมอภาค ได้แก่

- ก. สิทธิได้รับความคุ้มครองจากรัฐธรรมนูญอย่างเสมอกันของประชาชนทุกเหล่ากำเนิด เพศ และศาสนา
- ข. สิทธิการบังคับใช้กฎหมายอย่างเสมอภาค โดยไม่เลือกปฏิบัติที่ไม่เป็นธรรม
- ค. สิทธิความเสมอภาคทางการเมืองของผู้ออกเสียงเลือกตั้ง
(โปรดดูแผนภูมิที่ 1)

แผนภูมิที่ 1

แสดงช่องทางการเข้าถึงประโยชน์จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

2. กลไกการเข้าถึงประโยชน์จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

1) องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญด้านการตรวจสอบและลงโทษผู้ใช้อำนาจรัฐ

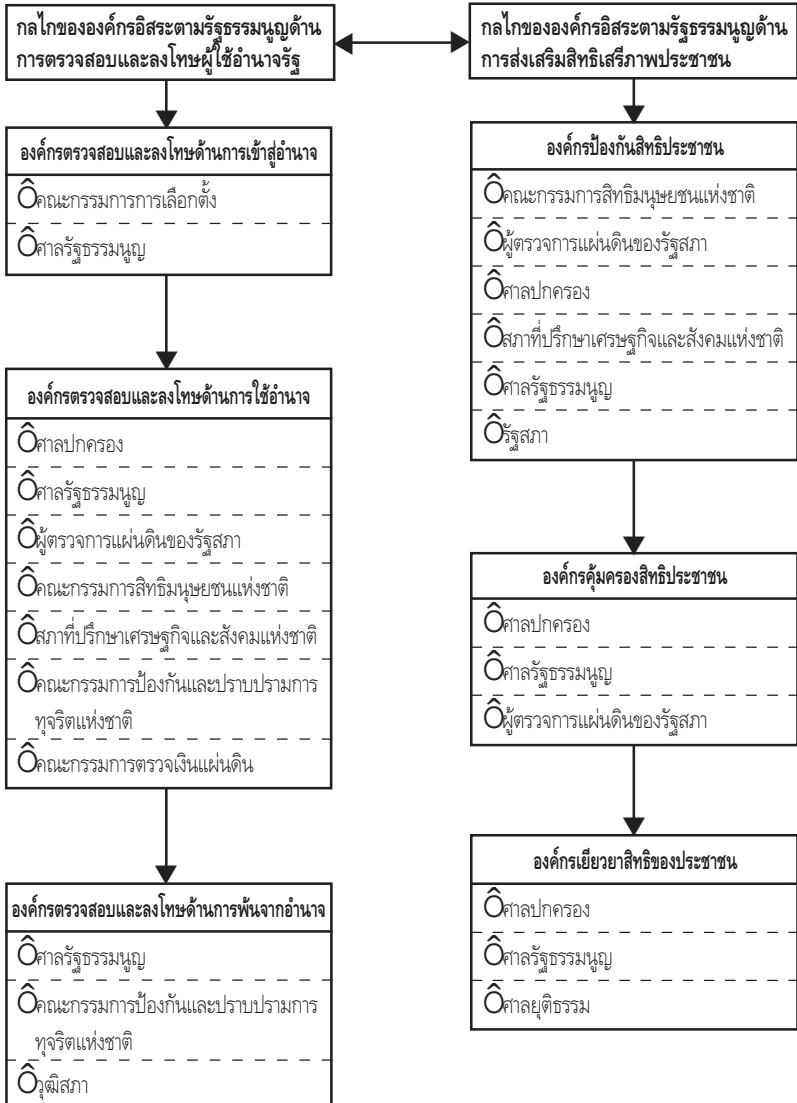
- ก. องค์การตรวจสอบและลงโทษด้านการเข้าสู่อำนาจ ได้แก่ คณะกรรมการการเลือกตั้งและศาลรัฐธรรมนูญ
- ข. องค์การตรวจสอบและลงโทษด้านการใช้อำนาจ ได้แก่ ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน
- ค. องค์การตรวจสอบและลงโทษด้านการพ้นจากอำนาจ ได้แก่ ศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และวุฒิสภา

2) องค์การอิสระตามรัฐธรรมนูญด้านการส่งเสริมสิทธิเสรีภาพประชาชน

- ก. องค์การป้องกันสิทธิของประชาชน ได้แก่ คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาลปกครอง สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐสภา และศาลรัฐธรรมนูญ
- ข. องค์การคุ้มครองสิทธิของประชาชน ได้แก่ ศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา
- ค. องค์การเยียวยาสิทธิของประชาชน ได้แก่ ศาลปกครอง ศาลยุติธรรม และศาลรัฐธรรมนูญ (โปรดดูแผนภูมิที่ 2)

แผนภูมิที่ 2

แสดงกลไกการเข้าถึงประโยชน์จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

3. กระบวนการเข้าถึงประโยชน์จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

- 1) **กระบวนการตรวจสอบและลงโทษการเข้าสู่อำนาจของผู้ปกครอง**
ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จากคณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) และศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในกรณีที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์ในการใช้สิทธิออกเสียงเลือกตั้ง สอดส่อง ตรวจสอบ กำกับ ควบคุมการเลือกตั้ง และการโต้แย้งผลการเลือกตั้งให้มีความสุจริตเที่ยงธรรม ทั้งนี้ ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม
- 2) **กระบวนการตรวจสอบและลงโทษการใช้อำนาจของผู้ปกครอง**
ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จากศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เช่น ในกรณีที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์ในการใช้สิทธิเพื่อรับรู้ ตรวจสอบ เรียกร้องโต้แย้งและแก้ไขวิธีการใช้อำนาจ และผลกระทบที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายจากการใช้อำนาจของผู้ปกครอง ไม่ว่าโดยการกระทำหรือโดยงดเว้นการกระทำก็ตาม ทั้งนี้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม
- 3) **กระบวนการตรวจสอบและลงโทษการพ้นจากอำนาจของผู้ปกครอง**
ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จากศาลรัฐธรรมนูญ คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ และวุฒิสภา เช่น ในกรณีที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์ในการใช้สิทธิเพื่อหยุดยั้งการใช้อำนาจของผู้ปกครอง เปลี่ยนแปลงสถานการณ์ ล้มล้างและลบล้างทั้งฐานะและอำนาจของผู้

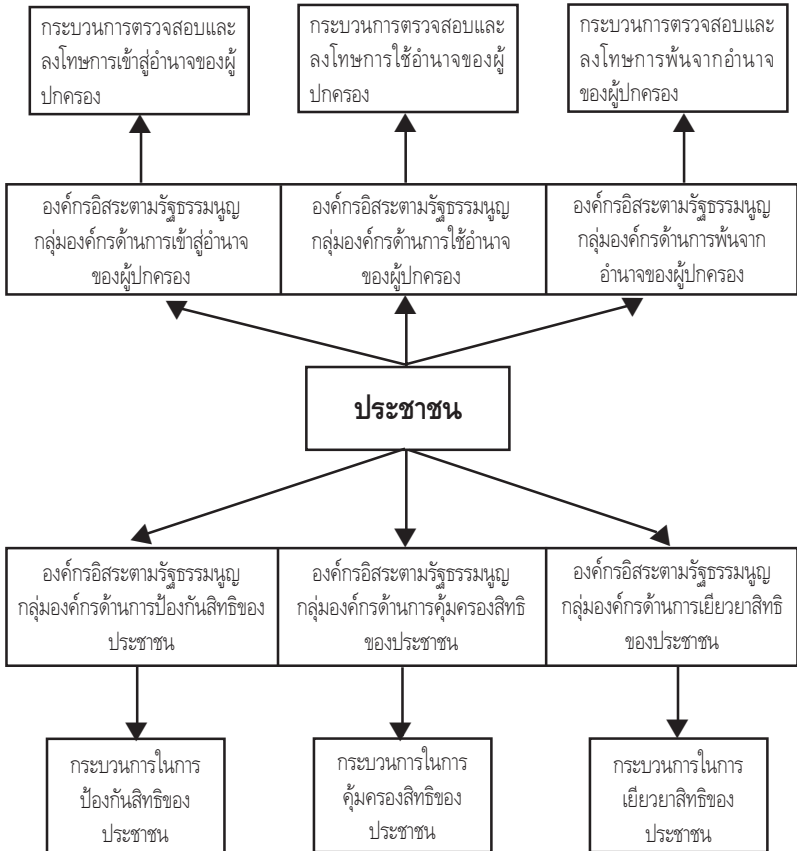
ปกครองให้พ้นไปจากตำแหน่งหรืออำนาจที่ดำรงอยู่ รวมตลอดทั้งการลงโทษต่อผู้ปกครองที่กระทำผิดต่อตำแหน่งและอำนาจที่ใช้และดำรงอยู่ ให้เทียบเท่ากับความผิดและความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการใช้อำนาจและตำแหน่งนั้น ทั้งนี้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม

- 4) **กระบวนการในการป้องกันสิทธิของประชาชน** ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จากคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา ศาลปกครอง สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รัฐสภา และศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในกรณีที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์ในการใช้สิทธิเพื่อขอปกป้องสิทธิของตนไม่ให้เกิดการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของรัฐและผู้อื่นมากระทบ สิทธอน รุกล้ำ หรือเป็นภัยคุกคามต่อสิทธิประโยชน์ของตน ทั้งนี้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม
- 5) **กระบวนการในการคุ้มครองสิทธิของประชาชน** ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จากศาลปกครอง ศาลรัฐธรรมนูญ และผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เช่น ในกรณีที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์ในการใช้สิทธิเพื่อเรียกร้องให้มีการตอบสนองประโยชน์ ความต้องการตามสิทธิของตน โดยการเรียกขอให้ผู้มีส่วนรับผิดชอบในองค์การของรัฐกระทำหรืองดเว้นการกระทำให้สนองประโยชน์ตามสิทธิของตน ทั้งนี้ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยทางตรงและโดยทางอ้อม
- 6) **กระบวนการในการเยียวยาสิทธิของประชาชน** ประชาชนสามารถใช้ประโยชน์ได้จากศาลปกครอง และศาลรัฐธรรมนูญ เช่น ในกรณีที่ประชาชนต้องการใช้ประโยชน์ในการใช้สิทธิเพื่อหยุด

ยับยั้ง คัดค้าน ชดเชย ทดแทน ตอบแทน หรือเรียกคืน
ความเสียหายและผลประโยชน์ที่สูญเสียไปจากการถูกละเมิด
หรือกระทบสิทธิของตน ไม่ว่าจะโดยการกระทำหรือการงดเว้น
การกระทำจากองค์กรหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ทั้งนี้ ประชาชน
สามารถใช้ประโยชน์ได้ทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม (โปรดดู
แผนภูมิที่ 3)

แผนภูมิที่ 3

แสดงกระบวนการเข้าถึงประโยชน์จากรัฐธรรมนูญของประชาชน

4. ขั้นตอนของการสร้างพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชน

การพัฒนาการเมืองในระบอบประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วมนั้นจำเป็นต้องอย่างยิ่งที่จะต้องสร้างความเข้มแข็ง หรือที่เรียกว่าการสร้างความสามารถทางการเมืองของประชาชน (Citizen Competence) ให้เป็นรากฐานรองรับพร้อม ๆ กันไปกับการมีบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญที่เอื้ออำนวยได้กล่าวไว้แล้ว ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยเวลา ขั้นตอนและปัจจัยสำคัญดังต่อไปนี้ คือ

- 1) การส่งเสริมให้ประชาชนมีความสามารถทางการเมืองสูงขึ้น (Political Competence) โดยจัดให้มีการฝึกฝน ถ่ายทอด แลกเปลี่ยน และเผยแพร่ทักษะความรู้กันอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง โดยเฉพาะทักษะของการต่อสู้ทางการเมืองในวิถีทางสันติที่ช่วยในการประนีประนอมและประสานประโยชน์
- 2) การส่งเสริมวัฒนธรรมทางการเมืองแบบพลเมืองของประชาชน (Civic Culture) โดยจัดให้มีการสร้างขนบธรรมเนียม จารีตประเพณี แนวความคิด และจริยธรรมที่สามารถใช้เป็นบรรทัดฐานอ้างอิงร่วมกันได้ หรือเป็นต้นแบบในการถ่ายทอดแบบแผนพฤติกรรมทางการเมืองร่วมกันได้
- 3) การส่งเสริมสถาบันทางการเมืองของประชาชนให้เข้มแข็งขึ้น (Political Institutionalization) โดยส่งเสริมให้มีการจัดตั้งองค์กรประชาชนที่เข้มแข็ง สามารถดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความต่อเนื่องในการปฏิบัติภาระหน้าที่อย่างเป็นระบบ มีการกระจายอย่างทั่วถึง สามารถพึ่งพาตัวเองได้ และมีความคงทนสามารถเผชิญกับปัญหาแรงกดดันได้อย่างหนักแน่นมั่นคง ตลอดจนจนมีการพัฒนาและหมุนเวียนเปลี่ยนแปลงผู้นำและบุคลากรที่มีความสามารถได้โดยราบรื่น

และถ่ายโอนภารกิจอย่างต่อเนื่อง

- 4) การส่งเสริมขบวนการทางการเมืองของประชาชน (Political Movement) ให้มีการดำเนินกิจกรรมอย่างเป็นรูปธรรม และมีการปฏิบัติสัมพันธ์ร่วมกันกับส่วนอื่นของสังคม โดยเฉพาะด้านเศรษฐกิจอย่างกว้างขวางและต่อเนื่อง ตลอดจนการพัฒนาให้ก้าวหน้าสูงขึ้น
- 5) การส่งเสริมเครือข่ายทางการเมืองของประชาชน (Political Network) ให้มีการเชื่อมโยงและการช่วยเหลือสนับสนุนซึ่งกันและกันภายนอก ทั้งในทางราบและทางตั้ง มีการแบ่งงานกันทำ และมีการยึดโยงกับประชาชนกลุ่มต่าง ๆ อย่างใกล้ชิด
- 6) การส่งเสริมการสื่อสารทางการเมืองของประชาชนให้แพร่หลาย (Political Communication) โดยจัดให้มีระบบสารสนเทศ มีระบบทางด่วนข้อมูลที่มีประสิทธิภาพ ฉับไว ทั่วถึง และกระจายอย่างกว้างขวาง มีการพัฒนาระบบฐานข้อมูล และการปรับความทันสมัยของข้อมูล ตลอดจนระบบการบริการและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารทางการเมืองที่มีประสิทธิภาพสูงและยืดหยุ่นสูงด้วย
- 7) การส่งเสริมมาตรการและกลยุทธ์ทางการเมืองของประชาชน (Political Strategy) โดยส่งเสริมให้มีระเบียบวิธีที่มีประสิทธิภาพเหมาะสมสอดคล้องกับสถานการณ์ทางการเมือง และเป้าหมายทางการเมืองที่ต้องการบรรลุด้วย รวมทั้งสามารถใช้ประโยชน์จากเงื่อนไขของกฎหมายรัฐธรรมนูญ โอกาส สิทธิและเสรีภาพทางการเมือง ตลอดจนการจัดการในการใช้ทรัพยากรทางการเมือง ที่ก่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์หรือประสิทธิผลทางการเมืองได้สูงด้วย โดยเฉพาะมาตรการและกลยุทธ์ที่สำคัญที่จำเป็นต้องใช้ในการประสานประโยชน์และลดความขัดแย้ง การกดดัน

เจรจาต่อรอง ควบคุมตรวจสอบ การเจาะลึกและเกาะติดกับกรณีต่าง ๆ อย่างต่อเนื่อง การเรียกร้องหรือแม้แต่การสร้างแนวร่วมพันธมิตร การสร้างอิทธิพลรูปแบบต่าง ๆ ต่อองค์กรของรัฐ

- 8) การส่งเสริมบรรทัดฐานทางการเมืองของประชาชน (Political Norm) โดยจัดให้มีการสร้างสรรค์ สิ่งสม ปลูกฝังและสืบสานจารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการเมืองภาคประชาชนขึ้นมารองรับอย่างต่อเนื่องและเป็นรูปธรรม
- 9) การส่งเสริมการกล่อมเกลางานการเมืองของประชาชน (Political Socialization) โดยจัดให้มีการสร้างความรู้ ความเข้าใจ สร้างทัศนคติ ค่านิยม และหล่อหลอมพฤติกรรมทางการเมืองในภาคประชาชนในระหว่างเครือข่ายการเมืองภาคประชาชนด้วยกันเอง
- 10) การส่งเสริมให้มีการสร้างผู้นำประชาชนทดแทน (Political Reproduction) โดยจัดให้มีการพัฒนาบุคลากร หรือทรัพยากรบุคคลทางการเมืองภาคประชาชน สร้างยุวชนการเมืองภาคประชาชน มีการกำหนดหลักสูตรการศึกษา เรียนรู้ และฝึกฝนทักษะใหม่ ๆ ที่มีความก้าวหน้ายิ่งขึ้น
- 11) การส่งเสริมภาวะผู้นำทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Leadership) โดยจัดให้มีการส่งเสริมภาวะผู้นำใหม่ทางการเมืองที่ไม่เน้นการแข่งขันทางอำนาจหรือเพื่อการแข่งขันเข้ากุมอำนาจรัฐ แต่เน้นความสำคัญของการมีภาวะผู้นำทางการเมืองแบบพลเมืองรวมทั้งการส่งเสริมการสร้างวิบุรุษมวลชนด้วย
- 12) การส่งเสริมการเมืองทางเลือกภาคประชาชน (Alternative Politics) โดยจัดให้มีการสร้างทางเลือกใหม่ให้แก่ประชาชน

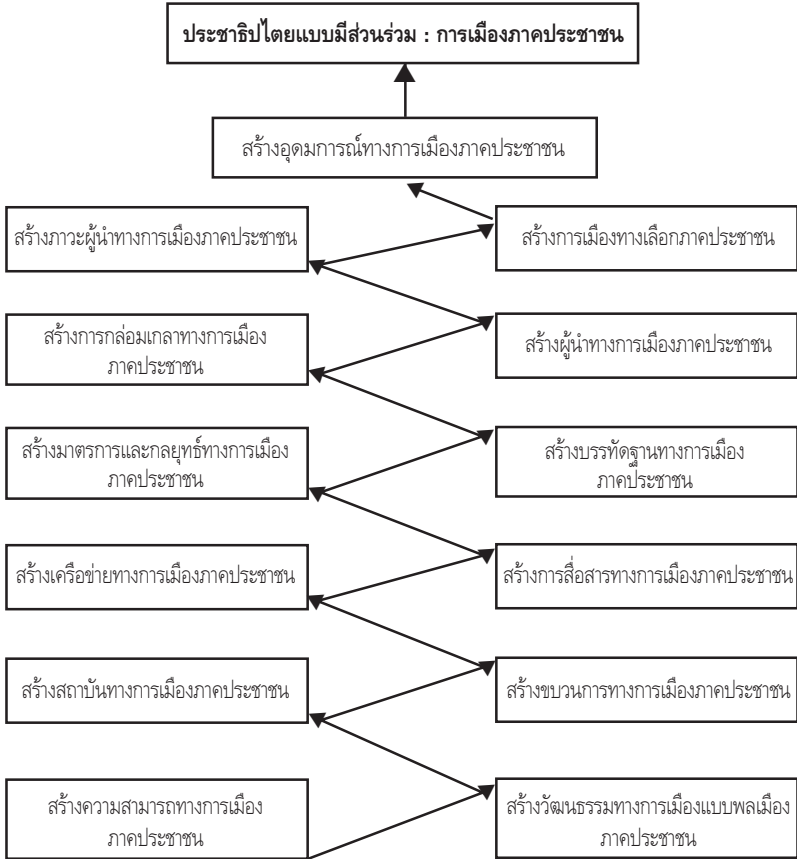
นอกเหนือจากแบบแผนดั้งเดิมที่เน้นการมีส่วนร่วมแบบทางอ้อม โดยเน้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมแบบทางตรงมากขึ้น ให้มีสิทธิมีส่วนในการตัดสินใจที่แท้จริง ขยายโอกาสให้ประชาชนเป็นฝ่ายนำในกระบวนการตัดสินใจสาธารณะ โดยเฉพาะในการแก้วิกฤติการณ์หรือปัญหาสำคัญทั้งระดับชุมชน และระดับชาติ รวมทั้งการแก้ไขปัญหาที่ตนเองระหว่างภาคีที่เกี่ยวข้อง

- 13) การส่งเสริมอุดมการณ์ทางการเมืองในหมู่ประชาชน (Political Ideology) โดยจัดให้มีการสร้างอุดมการณ์ทางการเมืองภาคประชาชนแยกเป็นเอกเทศต่างหากจากกรอบอุดมการณ์ทางการเมืองที่พรรคการเมืองนำเสนอ และสามารถสร้างแรงบันดาลใจทางการเมืองให้แก่ประชาชนด้วยตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ
- (โปรดดูแผนภูมิที่ 4)**

แผนภูมิที่ 4

แสดงขั้นตอนของการสร้างพัฒนาการทางการเมืองภาคประชาชน

ภาคผนวก*

อำนาจหน้าที่ขององค์กรอิสระตาม รัฐธรรมนูญและสถานที่ติดต่อ

1. ศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญ มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 255

1.1 อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญ

ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจหน้าที่หลักในการควบคุมกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ นอกจากนี้ยังมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่น ๆ บัญญัติให้อำนาจไว้ ซึ่งจำแนกได้ดังต่อไปนี้

1.1.1 อำนาจหน้าที่ในการควบคุมกฎหมายหรือร่างกฎหมายมิให้ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ เป็นหน้าที่หลักประการสำคัญของศาลรัฐธรรมนูญ การควบคุมกฎหมายหรือร่างกฎหมายตั้งแต่ในขั้นตอนกระบวนการร่างและจัดทำกฎหมายโดยฝ่ายนิติบัญญัติและฝ่ายบริหาร และการควบคุมภายหลังจากที่กฎหมายใช้บังคับแล้ว

---

* ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (บรรณานุกรม), **องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญและองค์กรส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง** (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545)

1) การควบคุมก่อนที่กฎหมายจะใช้บังคับ เป็นการควบคุมตั้งแต่ขั้นตอนการร่างก่อนที่จะประกาศใช้กฎหมายในกรณีดังต่อไปนี้

(1) พิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญใดที่รัฐสภาให้ความเห็นชอบแล้ว แต่นายกรัฐมนตรียังไม่นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระมหากษัตริย์ทรงลงพระปรมาภิไธย มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ (มาตรา 262)

(2) พิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างพระราชบัญญัติหรือร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่คณะรัฐมนตรี หรือสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรเสนอใหม่ มีหลักการอย่างเดียวกันหรือคล้ายกันกับหลักการของร่างพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญที่ต้องยับยั้งไว้หรือไม่ (มาตรา 177)

(3) พิจารณาวินิจฉัยว่า พระราชกำหนดที่คณะรัฐมนตรีเสนอไม่เป็นไปตามมาตรา 218 วรรคหนึ่ง กล่าวคือ มิได้เป็นกรณีเพื่อประโยชน์ในอันที่จะรักษาความปลอดภัยของประเทศ ความปลอดภัยสาธารณะ ความมั่นคงในทางเศรษฐกิจของประเทศ หรือป้องปัดภัยพิบัติสาธารณะ (มาตรา 219)

(4) พิจารณาวินิจฉัยว่า ร่างข้อบังคับการประชุมสภาผู้แทนราษฎร ร่างข้อบังคับการประชุมวุฒิสภา และร่างข้อบังคับการประชุมรัฐสภา ที่สภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือรัฐสภาแล้วแต่กรณี ให้ความเห็นชอบแล้วแต่ยังมีได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา มีข้อความขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ หรือตราขึ้นโดยไม่ถูกต้องตามบทบัญญัติแห่งรัฐธรรมนูญหรือไม่ (มาตรา 263)

2) การควบคุมหลังจากกฎหมายใช้บังคับแล้ว แม้กฎหมายนั้นจะผ่านกระบวนการนิติบัญญัติและประกาศใช้กฎหมายแล้ว

หากปรากฏว่ากฎหมายนั้นมิใช่ข้อความที่ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ ก็ยังสามารถนำเข้ามาสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ มิได้ในกรณีต่อไปนี้คือ

(1) พิจารณาวินิจฉัยว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมายที่ศาลจะใช้บังคับกับคดีใด ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่ (มาตรา 264)

(2) พิจารณาวินิจฉัยตามหน้าที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ (มาตรา 198)

1.1.2 อำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยสถานะภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง นอกจากอำนาจหน้าที่ในการควบคุมความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของกฎหมายหรือร่างกฎหมายแล้ว ศาลรัฐธรรมนูญยังมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาวินิจฉัยสถานะภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองตามที่มีผู้ร้องเข้ามาด้วย

ในกรณีที่มีข้อสงสัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจะต้องพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองนั้นหรือไม่ ทั้งนี้ไม่ว่าจะโดยมีคุณสมบัติไม่ถูกต้องตรงตามรัฐธรรมนูญ หรือโดยกระบวนการถอดถอนตามรัฐธรรมนูญก็ตาม ศาลรัฐธรรมนูญจะเป็นองค์รวินิจฉัยว่าสถานะภาพของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองที่เป็นปัญหานั้นสิ้นสุดลงหรือไม่

ตำแหน่งทางการเมืองที่รัฐธรรมนูญมีบทบัญญัติให้ศาลรัฐธรรมนูญมีอำนาจพิจารณาวินิจฉัยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับสถานะภาพ ได้แก่ สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา รัฐมนตรี และกรรมการการเลือกตั้ง

(1) พิจารณาวินิจฉัยว่าสมาชิกภาพของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรหรือสมาชิกวุฒิสภาคนใดคนหนึ่ง สิ้นสุดลงตามมาตรา 118 (3) (4) (5) (6) (7) (8) (9) (11) หรือ (12) หรือมาตรา 133 (3) (4) (5) (6) (7) (9) หรือ (10) หรือไม่ (มาตรา 96)

(2) พิจารณาวินิจฉัยว่าความเป็นรัฐมนตรีของรัฐมนตรีคนหนึ่งสิ้นสุดลงตามมาตรา 216 (2) (3) (4) หรือ (6) หรือไม่ (มาตรา 216 ประกอบมาตรา 96)

(3) พิจารณาวินิจฉัยว่ากรรมการการเลือกตั้งคนใดคนหนึ่งขาดคุณสมบัติหรือมีลักษณะต้องห้ามตามมาตรา 137 หรือกระทำการอันต้องห้ามตามมาตรา 139 หรือไม่ (มาตรา 142)

(4) พิจารณาวินิจฉัยว่าผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองผู้ใดจงใจไม่ยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบตามที่กำหนดไว้ในรัฐธรรมนูญหรือจงใจยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินและเอกสารประกอบด้วยข้อความอันเป็นเท็จ หรือปกปิดข้อเท็จจริงที่ควรแจ้งให้ทราบ อันเป็นเหตุให้ต้องพ้นจากตำแหน่งทางการเมืองนั้นหรือไม่ (มาตรา 295)

1.1.3 อำนาจหน้าที่อื่น ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญกำหนด นอกจากนี้ ศาลรัฐธรรมนูญยังคงมีอำนาจหน้าที่อื่น ๆ ตามที่รัฐธรรมนูญและกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญกำหนดไว้ด้วย ได้แก่

(1) พิจารณาวินิจฉัยกรณีที่มีปัญหาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ขององค์กรต่าง ๆ ตามรัฐธรรมนูญ (มาตรา 266)

(2) พิจารณาวินิจฉัยว่าบุคคลหรือพรรคการเมืองใดกระทำการโดยใช้สิทธิและเสรีภาพตามรัฐธรรมนูญเพื่อล้มล้างการปกครองระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือเพื่อให้ได้มาซึ่งอำนาจในการปกครองประเทศโดยวิธีการซึ่งมิได้เป็นไปตามวิถีทางที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ (มาตรา 198)

(3) พิจารณาวินิจฉัยว่ามติหรือข้อบังคับในเรื่องใดของพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกอยู่นั้น จะขัดหรือแย้งต่อสถานะและการปฏิบัติหน้าที่ของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรตามรัฐธรรมนูญนี้ หรือขัดหรือ

แย้งกับหลักการพื้นฐานแห่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข (มาตรา 47 วรรคสาม)

(4) พิจารณาอุทธรณ์ของสมาชิกพรรคการเมืองที่ร้องขอให้วินิจฉัย เพราะเหตุว่าพรรคการเมืองที่ตนเป็นสมาชิกนั้น มีมติให้ตนพ้นจากการเป็นสมาชิกภาพ (มาตรา 118 (8))

(5) พิจารณาวินิจฉัยว่าการพิจารณาร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายประจำปีงบประมาณ ร่างพระราชบัญญัติงบประมาณรายจ่ายเพิ่มเติม และร่างพระราชบัญญัติโอนงบประมาณรายจ่ายของสภาผู้แทนราษฎรหรือของคณะกรรมการธิการ การเสนอ การแปรญัตติหรือการกระทำด้วยประการใด ๆ ที่มีผลให้สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือกรรมการธิการ มีส่วนไม่ว่าโดยตรงหรือโดยอ้อมในการใช้งบประมาณรายจ่ายหรือไม่ (มาตรา 180)

(6) อำนาจหน้าที่ของศาลรัฐธรรมนูญตามบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญในระยะเริ่มต้น เช่น การพิจารณาความชอบด้วยรัฐธรรมนูญของระเบียบอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ ตามมาตรา 321 วรรคสอง

1.2 ประชาชนกับการใช้สิทธิทางศาลรัฐธรรมนูญ

เนื่องจากศาลรัฐธรรมนูญเป็นศาลที่มีเขตอำนาจเฉพาะ ดังนั้นประชาชน นิติบุคคล ตลอดจนองค์กรทั่วไปจึงไม่สามารถยื่นคดีเข้าสู่ศาลรัฐธรรมนูญได้โดยตรง แต่ประชาชนสามารถใช้สิทธิของตนต่อศาลรัฐธรรมนูญได้โดยทางอ้อม กล่าวคือ

2.1.1 ใช้สิทธิผ่านศาลตามมาตรา 264 หากพิจารณาจากมาตรา 264 แล้วจะเห็นว่าแม้ประชาชนจะไม่สามารถนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญโดยตรงได้ก็ตาม แต่มาตราดังกล่าวก็เปิดช่องให้ประชาชนสามารถนำคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญได้ทางอ้อม ได้แก่

การโต้แย้งต่อศาลว่ากฎหมายที่จะใช้บังคับแก่คดีนั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญ

ดังนั้น การที่บุคคลจะใช้สิทธิต่อศาลรัฐธรรมนูญได้ จะต้องมีความคิดเกิดขึ้นในศาลใด ๆ อันได้แก่ ศาลยุติธรรม ศาลแพ่ง ศาลอาญา หรือศาลชำนาญพิเศษอื่น เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ ฯลฯ ในชั้นศาลใด (ศาลชั้นต้น ศาลอุทธรณ์ หรือศาลฎีกา) ก็ได้ทั้งสิ้น น่าจะขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญก็สามารถร้องต่อศาลขอให้ส่งกรณีดังกล่าวมาให้ศาลรัฐธรรมนูญพิจารณาได้ โดยศาลนั้นจะต้องรอการพิจารณาคดีที่มีการโต้แย้งนั้นไว้ก่อนเป็นการชั่วคราว เพื่อให้ศาลรัฐธรรมนูญวินิจฉัยว่ากฎหมายที่เป็นปัญหานั้น ขัดหรือแย้งต่อรัฐธรรมนูญหรือไม่

อย่างไรก็ตาม กฎหมายที่จะใช้บังคับแก่คดีนั้น ต้องเป็นกฎหมายในระดับพระราชบัญญัติ หรือกฎหมายที่ตราขึ้นโดยองค์กรที่ใช้อำนาจนิติบัญญัติเท่านั้น จึงจะอยู่ในเขตอำนาจของศาลรัฐธรรมนูญที่จะรับไว้พิจารณา หรือกรณีการโต้แย้งการกระทำของเจ้าหน้าที่ของรัฐ ก็ไม่อยู่ในอำนาจที่ศาลรัฐธรรมนูญจะพิจารณาได้ตามมาตรานี้ รวมทั้งที่เป็นกรณีของการโต้แย้งกระบวนการพิจารณาของศาลอื่นด้วย

1.2.2 ใช้สิทธิผ่านทางผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาตาม มาตรา 198 ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาเป็นองค์กรผู้รับเรื่องราวร้องเรียนจากประชาชนเกี่ยวกับหน่วยราชการต่าง ๆ ในกรณีที่หน่วยราชการหรือหน่วยงานของรัฐกระทำการหรือละเว้นการกระทำอันเป็นเหตุให้ประชาชนได้รับความเสียหาย ไม่ว่าการนั้นจะชอบหรือมิชอบด้วยอำนาจหน้าที่ รวมทั้งการกระทำที่เจ้าหน้าที่นั้นได้กระทำไปโดยไม่มีอำนาจด้วย

มาตรา 198 ได้กำหนดให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาสามารถส่งกรณีปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำใดของบุคคลใด มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ ให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาสามารถเสนอเรื่องเข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้ตามแต่กรณี ดังนั้น จึงสามารถใช้เป็นช่องทางของประชาชนในการเสนอปัญหาเกี่ยวกับบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำใดของบุคคลต่อผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา เพื่อให้เข้าสู่การพิจารณาของศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองได้

สถานที่ติดต่อ :

สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ

บ้านเจ้าพระยารัตนาธิเบศร์ เลขที่ 326 ถนนจักรเพชร
แขวงวังบูรพาภิรมย์ เขตพระนคร กรุงเทพฯ 10200
โทร. 0-2623-9600 โทรสาร 0-2623-9637
หรือเข้าเยี่ยมชมได้ผ่านทางเว็บไซต์

<http://www.concourt.or.th>

2. คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 199

2.1 อำนาจหน้าที่ของกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

2.1.1 ส่งเสริมการเคารพและปฏิบัติตามหลักสิทธิมนุษยชนทั้งในระดับประเทศและระหว่างประเทศ

2.1.2 ตรวจสอบและรายงานการกระทำหรือการละเลยการกระทำอันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชนหรืออันไม่เป็นไปตามพันธกรณีระหว่างประเทศเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนที่ประเทศไทยเป็นภาคี และเสนอมาตรการแก้ไขที่เหมาะสมต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่กระทำหรือละเลยการกระทำดังกล่าวเพื่อดำเนินการในกรณีที่น่าสงสัยว่าไม่มีการดำเนินการตามที่เสนอ ให้รายงานต่อรัฐสภาเพื่อดำเนินการต่อไป

2.1.3 เสนอแนะนโยบายและข้อเสนอในการปรับปรุงกฎหมาย หรือข้อบังคับต่อรัฐสภาและคณะรัฐมนตรี เพื่อส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

2.1.4 ส่งเสริมการศึกษา วิจัย และเผยแพร่ความรู้ด้านสิทธิมนุษยชน

2.1.5 ส่งเสริมความร่วมมือและประสานงานระหว่างหน่วยราชการ องค์กรเอกชน และองค์กรอื่นในด้านสิทธิมนุษยชน

2.1.6 จัดทำรายงานประจำปีเพื่อประเมินสถานการณ์ด้านสิทธิมนุษยชนภายในประเทศเสนอต่อรัฐสภา คณะรัฐมนตรี และเปิดเผยต่อสาธารณชน

2.1.7 ประเมินผลและจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปีเสนอต่อรัฐสภา

2.1.8 เสนอความเห็นต่อคณะรัฐมนตรีและรัฐสภาในกรณี

ประเทศไทยจะเข้าเป็นภาคีสมาชิกเกี่ยวกับการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิมนุษยชน

2.2 กระบวนการร้องเรียนและการตรวจสอบการละเมิดสิทธิมนุษยชน

2.2.1 ผู้มีสิทธิร้องเรียน

- ผู้ถูกละเมิดสิทธิมนุษยชนร้องเรียนเองหรือมอบหมายให้ผู้อื่นหรือองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนร้องเรียนแทน
- องค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชน
- กรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติตรวจสอบเองโดยไม่จำเป็นต้องมีใครมาร้องเรียน

การร้องเรียนและตรวจสอบทำได้ทุกกรณี ยกเว้น กรณีที่มีการฟ้องร้องเป็นคดีอยู่ในศาลหรือคดีที่ศาลพิพากษาเด็ดขาดแล้ว

2.2.2 รายละเอียดในคำร้องเรียน

- ชื่อ ที่อยู่ของผู้ร้องเรียน หรือผู้ร้องเรียนแทน
- ข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์อันเป็นการละเมิดสิทธิมนุษยชน
- ลายมือชื่อผู้ร้องหรือผู้ร้องเรียนแทน
- หนังสือมอบหมาย ในกรณีที่ให้ผู้อื่นร้องเรียนแทน

2.2.3 คำร้องเรียนจะไปถึงกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติได้

อย่างไร

- ยื่นคำร้องด้วยตัวเองเป็นเอกสารหรือด้วยวาจา
- มอบหมายให้ผู้อื่น หรือองค์การเอกชนด้านสิทธิมนุษยชนเป็นผู้ยื่น
- ส่งทางไปรษณีย์ลงทะเบียนตอบรับ

- วิธีอื่นตามที่กรรมการกำหนด

2.2.4 เมื่อรับเรื่องร้องเรียนแล้วกรรมการสิทธิฯ จะพิจารณาว่า

- เรื่องดังกล่าวมีมูลหรือไม่
- เรื่องดังกล่าวอยู่ในอำนาจหน้าที่หรือไม่
- ควรรับเรื่องดังกล่าวไว้ตรวจสอบหรือไม่
- หากเรื่องที่รับมาไม่อยู่ในอำนาจหน้าที่ ให้แจ้งแก่ผู้ร้องเรียนทราบ และส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องข้อแก้ไขต่อไป

2.2.5 หากมีมูลและรับไว้ตรวจสอบจะต้อง

- เรียกบุคคลหรือหน่วยงานที่ถูกร้องเรียนว่าละเมิดสิทธิมนุษยชนมาชี้แจงข้อเท็จจริงภายในระยะเวลาที่กำหนด
- จากนั้นจึงเข้าสู่กระบวนการตรวจสอบและไต่สวน

โดยคณะกรรมการจะเรียกผู้ร้องเรียนและผู้ถูกร้องเรียนมาชี้แจงรายละเอียดและเสนอพยานหลักฐาน หรือให้ส่งวัตถุ เอกสาร เพื่อพิสูจน์ข้อเท็จจริง และคณะกรรมการอาจร้องขอให้ศาลออกหมายสำหรับเข้าตรวจค้นสถานที่ต่าง ๆ เพื่อประโยชน์ในการตรวจสอบข้อเท็จจริงและการรวบรวมพยานหลักฐานต่าง ๆ

- ในระหว่างการพิจารณาตรวจสอบ หากคณะกรรมการเห็นว่าสามารถไต่สวนได้แล้ว ก็ให้ดำเนินการไต่สวน ประนีประนอมเพื่อแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิมนุษยชน โดยให้ทำข้อตกลงเป็นลายลักษณ์อักษรและให้ยุติเรื่อง หากไม่สามารถไต่สวนประนีประนอมได้ ก็ให้ดำเนินการพิจารณาตรวจสอบต่อไปจนเสร็จสิ้น

2.2.6 ทำรายงานผลการตรวจสอบและเสนอมาตรการการแก้ไข หรือมาตรการการป้องกันในระยะยาว และแจ้งต่อบุคคลหรือหน่วยงานที่

ละเมิดสิทธิมนุษยชนให้ดำเนินการแก้ไขภายในเวลาที่กำหนดและแจ้งให้คณะกรรมการทราบ

2.2.7 หากผู้ละเมิดไม่ดำเนินการแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนดให้รายงานนายกรัฐมนตรีเพื่อสั่งการให้ผู้ละเมิดดำเนินการภายใน 60 วัน นับแต่วันที่ได้รับรายงาน

2.2.8 หากยังไม่ยอมแก้ไขอีก หรือนายกรัฐมนตรีไม่ยอมสั่งการให้รายงานต่อรัฐสภา และเปิดเผยต่อสาธารณชนด้วยก็ได้

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานคณะกรรมการสิทธิมนุษยชนแห่งชาติ

อาคารเลขที่ 422 ชั้น 1, 4 และ 5

(ตรงข้ามวังสระปทุม) ถนนพญาไท แขวงวังใหม่

เขตปทุมวัน กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0-2219-2970-73 , 0-2219-2961

3. ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 196

3.1 บทบาท อำนาจ และหน้าที่ของผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

3.1.1 พิจารณาและสอบสวนหาข้อเท็จจริงตามคำร้องเรียน

1) เรื่องที่ข้าราชการ พนักงานของรัฐหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นไม่ปฏิบัติตามกฎหมายหรือปฏิบัตินอกเหนืออำนาจหน้าที่

2) เรื่องที่ข้าราชการ พนักงานของรัฐหรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นปฏิบัติหรือละเลยไม่ปฏิบัติหน้าที่ โดยก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้ร้องเรียนหรือประชาชนโดยไม่เป็นธรรม ไม่ว่าจะการปฏิบัตินั้นจะชอบหรือไม่ชอบด้วยอำนาจหน้าที่ตามกฎหมายก็ตาม

3) กรณีอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

3.1.2 จัดทำรายงานพร้อมทั้งเสนอความเห็นและข้อเสนอแนะต่อรัฐสภา

1) รายงานเฉพาะเรื่อง

2) รายงานประจำปี (ภายในเดือนมีนาคมของทุกปี)

3.1.3 เสนอเรื่องพร้อมความเห็นต่อศาลรัฐธรรมนูญหรือศาลปกครองเพื่อวินิจฉัยในกรณีที่เห็นว่าบทบัญญัติแห่งกฎหมาย กฎ ข้อบังคับ หรือการกระทำใด ของบุคคลใดตามข้อ 3.1.1 มีปัญหาเกี่ยวกับความชอบด้วยรัฐธรรมนูญ

3.1.4 เสนอแนะต่อหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐหรือรัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่นที่เกี่ยวข้องเพื่อพิจารณาดำเนินการให้มีการปรับปรุงหรือแก้ไขเพิ่มเติมกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ หรือ

มติคณะรัฐมนตรีในเรื่องดังกล่าวต่อไป ในกรณีที่เกี่ยวกับมติคณะรัฐมนตรี ให้ส่งรายงานดังกล่าวให้คณะรัฐมนตรีทราบด้วย

3.1.5 แจ้งให้หน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนและผู้บังคับบัญชาของข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ หรือรัฐวิสาหกิจ หรือของราชการส่วนท้องถิ่นดำเนินการตามอำนาจหน้าที่ เมื่อเห็นว่ามีความเหตุอันควรสงสัยว่ามีการทุจริตหรือประพฤติมิชอบในวงราชการ หรือมีมูลความผิดทางอาญา หรือมีมูลความผิดทางวินัย และให้หน่วยงานที่มีอำนาจสอบสวนและผู้บังคับบัญชาดังกล่าวแจ้งผลการดำเนินการให้ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภาทราบทุก 3 เดือน

3.2 ผู้มีสิทธิร้องเรียน

3.2.1 บุคคลและคณะบุคคล ซึ่ง

- 1) พบเห็นเหตุการณ์หรือเรื่องที่จะร้องเรียน
- 2) ได้รับความเสียหายโดยไม่เป็นธรรม
- 3) มีส่วนได้เสียในกรณีนั้นๆ

3.2.2 กรรมการของวุฒิสภาหรือกรรมการของสภาผู้แทนราษฎรได้สอบสวนหรือพิจารณาและส่งเรื่องให้ดำเนินการ

3.3 วิธีการยื่นเรื่องร้องเรียน

3.3.1 การร้องเรียนด้วยหนังสือ จะต้อง

- 1) ระบุชื่อและที่อยู่ของผู้ร้องเรียน
- 2) ระบุเหตุที่ทำให้ต้องร้องเรียน
- 3) ใช้ถ้อยคำสุภาพ
- 4) ลงลายมือชื่อผู้ร้องเรียน
- 5) การส่งหนังสือร้องเรียน
  - นำส่งด้วยตนเอง
  - ส่งทางไปรษณีย์

- มอบให้บุคคลอื่นนำส่ง
- ส่งผ่าน ส.ส. หรือ ส.ว.
- ส่งทางโทรสาร (FAX)
- วิธีอื่น ๆ ตามที่ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

กำหนด

3.3.2 การร้องเรียนด้วยวาจาทางโทรศัพท์ จะต้อง

- 1) โทรศัพท์ไปยังสำนักงาน (หมายเลข โทร. 1676 ฟรีทั่วประเทศ)
- 2) แจ้งชื่อ ที่อยู่ และหมายเลขโทรศัพท์ (ถ้ามี) ของผู้ร้องเรียน
- 3) แจ้งเลขประจำตัวประชาชน หรือเลขที่หนังสือเดินทางของผู้ร้องเรียน
- 4) ระบุเหตุที่ทำให้ต้องร้องเรียน
- 5) เรื่องร้องเรียนด้วยวาจาต้องเป็นเรื่องจำเป็นเร่งด่วนหรือไม่ยุ่งยากซับซ้อน
- 6) ใช้ถ้อยคำสุภาพ
- 7) ยินยอมให้มีการบันทึกเสียงคำร้องเรียนไว้เป็นหลักฐาน

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา

1193 อาคารเอ็กซิม ชั้น 20 ถนนพหลโยธิน
แขวงสามเสนใน เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400
โทร. 0-2299-0400 โทรสาร 0-2299-0484

<http://www.ombudsman.go.th>

4. ศาลปกครอง

ศาลปกครอง มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 276

4.1 อำนาจหน้าที่ของศาลปกครอง

ศาลปกครองมีอำนาจพิจารณาพิพากษา “คดีปกครอง” ซึ่งได้แก่ คดีในลักษณะดังต่อไปนี้

4.1.1 คดีพิพาทอันเนื่องมาจากการกระทำทางปกครองฝ่ายเดียว อันได้แก่ การใช้อำนาจที่หน่วยงานหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐสามารถดำเนินการได้เองฝ่ายเดียวโดยไม่จำเป็นต้องให้เอกชนยินยอมเสียก่อน ไม่ว่าจะเป็นการออกกฎ เช่น กฎกระทรวง ประกาศกระทรวง ระเบียบข้อบังคับต่าง ๆ ที่มีผลบังคับเป็นการทั่วไป หรือการออกคำสั่งทางปกครอง เช่น คำสั่งอนุญาต อนุมัติ คำสั่งแต่งตั้ง ฯลฯ

4.1.2 คดีพิพาทอันเนื่องมาจากสัญญาทางปกครอง เช่น สัญญาสัมปทาน สัญญาที่หน่วยงานของรัฐจ้างให้เอกชนสร้างสะพาน สร้างถนน

4.1.3 คดีพิพาทอันเนื่องมาจากการกระทำละเมิดทางปกครอง หรือความรับผิดชอบอื่นของหน่วยงานทางปกครองหรือเจ้าหน้าที่ เช่น ทางราชการออกคำสั่งปิดโรงงานและก่อให้เกิดความเสียหายแก่เจ้าของโรงงาน หรือเจ้าหน้าที่ละเลยหรือต่อใบอนุญาตให้ผู้ประกอบการล่าช้าเกินสมควร จนเป็นเหตุให้ผู้ประกอบการได้รับความเสียหาย

4.1.4 คดีพิพาทอันเนื่องมาจากการละเลยต่อหน้าที่หรือปฏิบัติหน้าที่ล่าช้าเกินสมควร เช่น ในเรื่องที่มีกฎหมายกำหนดเวลาให้เจ้าหน้าที่ต้องดำเนินการให้เสร็จภายใน 30 วัน หรือแม้กระทั่งในเรื่องที่กฎหมายไม่ได้กำหนดเวลาเอาไว้ แต่โดยปกติสามารถดำเนินการให้เสร็จในระยะเวลาหนึ่ง แต่ปรากฏว่าเจ้าหน้าที่ไม่ได้ดำเนินการใด ๆ จนเวลาล่วงเลยไปหลายเดือน

4.1.5 คดีพิพาททางปกครองอื่น ๆ เช่น คดีที่มีกฎหมายกำหนด

ไว้โดยเฉพาะว่าให้อยู่ในเขตอำนาจศาลปกครองหรือให้หน่วยงานทางปกครองต้องฟ้องคดีต่อศาลเพื่อบังคับบุคคลให้กระทำหรือละเว้นกระทำการอย่างหนึ่งอย่างใด

คดีปกครองลักษณะต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้ กฎหมายกำหนดว่าให้อยู่ในอำนาจพิจารณาพิพากษาของศาลปกครองชั้นต้น

สำหรับศาลปกครองสูงสุดนั้น กฎหมายกำหนดให้มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดี ดังต่อไปนี้

4.1.6 คดีที่อุทธรณ์คำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้น

4.1.7 คดีพิพาทเกี่ยวกับคำวินิจฉัยของคณะกรรมการวินิจฉัยข้อพิพาทตามที่ประชุมใหญ่ตุลาการในศาลปกครองสูงสุดประกาศกำหนด

4.1.8 คดีพิพาทเกี่ยวกับความชอบด้วยกฎหมายของพระราชกฤษฎีกา หรือกฎที่ออกโดยคณะรัฐมนตรี หรือโดยความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรี

4.1.9 คดีที่กฎหมายกำหนดไว้เฉพาะให้อยู่ในอำนาจศาลปกครองสูงสุด

จากอำนาจของศาลปกครองที่กล่าวมาทั้งหมดข้างต้น พอจะสรุปได้ว่า ศาลปกครองชั้นต้นจะเป็นศาลที่มีอำนาจทั่วไปในการพิจารณาคดีปกครอง โดยเป็นศาลแรกที่คู่กรณีจะนำคดีมาฟ้อง ส่วนศาลปกครองสูงสุดก็จะเป็นศาลสูงที่คอยตรวจสอบคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาลปกครองชั้นต้นอีกครั้งหนึ่ง หากคู่กรณีไม่พอใจคำพิพากษาหรือคำสั่งใดของศาลปกครองชั้นต้นและเป็นศาลที่มีอำนาจพิจารณาพิพากษาคดีบางประเภทที่มีความสำคัญเป็นพิเศษ

ส่วนเรื่องที่ไม่อยู่ในอำนาจศาลปกครองนั้นมีอยู่ด้วยกัน 3 ประเภท ได้แก่ เรื่องการดำเนินการเกี่ยวกับวินัยทหาร เรื่องการดำเนินการของคณะกรรมการตุลาการ (ก.ต.) หรือคดีที่อยู่ในอำนาจศาลชั้นพิเศษ

เช่น ศาลเยาวชนและครอบครัว ศาลแรงงาน ศาลภาษีอากร ศาลทรัพย์สินทางปัญญาและการค้าระหว่างประเทศ และศาลล้มละลาย

4.2 การฟ้องคดีปกครอง

4.2.1 การฟ้องคดีปกครองถือหลักว่าให้กระทำได้โดยง่าย ไม่มี

ข้อยุ่งยาก

การฟ้องคดีปกครองนั้น ไม่มีหลักเกณฑ์ที่ซับซ้อนให้เป็นภาระสำคัญแก่ผู้ประสงค์จะฟ้องคดี จะมีก็แต่เพียงเงื่อนไขบางประการที่ต้องกำหนดเป็นกรอบในการดำเนินคดี อีกทั้งยังเสียค่าใช้จ่ายน้อยหรืออาจไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายเลย และยังไม่บังคับให้ต้องมีทนายความในการฟ้องคดีด้วย

4.2.2 เงื่อนไขในการฟ้องคดี

ถึงแม้ว่าการฟ้องคดีปกครองจะกระทำได้โดยง่าย แต่ก็มี ความจำเป็นที่ต้องกำหนดเงื่อนไขบางประการเอาไว้ ทั้งนี้ เพื่อมิให้มีการกลั่นแกล้งฟ้องคดีกันอย่างพร่ำเพรื่อหรือโดยไม่มีมูลใด ๆ ซึ่งจะเป็นการสร้างความยุ่งยากให้กับผู้ถูกฟ้องคดีและยังเป็นภาระแก่ศาล หรือ เพื่อให้การแก้ไขความเดือดร้อนเสียหายเป็นระบบและมีความชัดเจน เงื่อนไขเหล่านี้ กฎหมายกำหนดไว้เพียง 4 ประการเท่านั้น ได้แก่

- (1) ผู้ฟ้องคดี ต้องเป็นผู้ได้รับความเดือดร้อนหรือเสียหาย หรืออาจจะเดือดร้อนหรือเสียหายโดยมีอาจหลีกเลี่ยงได้จากการกระทำหรือการงดเว้นการกระทำของทางราชการ หรือเป็นผู้ที่มีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง หรือเป็นผู้ที่มีข้อโต้แย้งอื่นใดที่กฎหมายกำหนดให้ฟ้องต่อศาลปกครอง
- (2) ระยะเวลาการฟ้องคดี ต้องฟ้องภายในระยะเวลาที่

กฎหมายกำหนด ซึ่งโดยหลัก คือ ภายใน 90 วัน นับแต่วันที่อยู่หรือควรรู้ถึงเหตุแห่งการฟ้องคดี หรือ ภายในหนึ่งปีในกรณีที่ฟ้องคดีเกี่ยวกับการกระทำ ละเมิดหรือความรับผิดชอบอื่นของทางราชการ หรือ ในกรณีที่ฟ้องคดีเกี่ยวกับสัญญาทางปกครอง

- (3) คำฟ้อง ไม่มีแบบฟอร์มบังคับโดยเฉพาะ เพียงแต่มีเงื่อนไขว่าต้องใช้ถ้อยคำสุภาพและต้องมีเนื้อหาสาระให้เข้าใจได้ว่าเป็นคำฟ้อง ซึ่งประกอบด้วยชื่อและที่อยู่ของผู้ฟ้องคดีและของหน่วยงานที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดี การกระทำที่เป็นเหตุแห่งการฟ้องคดีพร้อมข้อเท็จจริงหรือพฤติการณ์ตามสมควร คำขอว่าประสงค์จะให้ศาลสั่งอย่างไรเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนเสียหายของตน และต้องลงลายมือชื่อของผู้ฟ้องคดี
- (4) การขอให้มีการแก้ไขเยียวยาในเบื้องต้นก่อนนำเรื่องมาฟ้องศาลปกครอง หากในเรื่องที่จะฟ้องคดีนั้นมีกฎหมายกำหนดให้ต้องดำเนินการอย่างใดเพื่อแก้ไขความเดือดร้อนหรือเสียหายนั้นเสียก่อน ผู้ฟ้องคดีก็ต้องดำเนินการเช่นนั้นให้เสร็จสิ้นแล้วจึงจะมีสิทธิมาฟ้องคดีต่อศาลได้

4.3 การยื่นฟ้อง

นอกจากสามารถยื่นฟ้องได้ด้วยตนเองต่อเจ้าหน้าที่ของศาลปกครองแล้ว ผู้ฟ้องคดีอาจใช้วิธีส่งคำฟ้องทางไปรษณีย์ลงทะเบียนก็ได้

ส่วนปัญหาที่ว่าจะต้องยื่นฟ้องต่อศาลใดนั้น ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในเขตอำนาจของศาลปกครองชั้นต้น ก็ถือหลักง่าย ๆ ว่าจะต้องยื่นฟ้องต่อศาลปกครองชั้นต้นที่ผู้ฟ้องคดีมีภูมิลำเนา หรือที่มูลคดีเพิ่มขึ้น ถ้าเป็นคดี

ที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองสูงสุดก็ต้องยื่นฟ้องโดยตรงต่อศาลปกครองสูงสุด เว้นแต่การยื่นอุทธรณ์คำพิพากษาของศาลชั้นต้นจะต้องยื่นอุทธรณ์ต่อศาลปกครองชั้นต้นที่มีคำพิพากษานั้น ๆ

อนึ่ง ในระหว่างที่ยังไม่ได้มีการเปิดทำการศาลปกครองในภูมิภาคแห่งใด ถ้าเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจของศาลปกครองชั้นต้น ประชาชนสามารถยื่นฟ้องต่อศาลปกครองกลางได้

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานศาลปกครอง

195 อาคารเอ็มไพร์ทาวเวอร์ ชั้น 31-37

ถนนสาทรใต้ เขตสาทร กรุงเทพฯ ๑ 10120

โทร. 0-2670-1200-63

<http://www.admincourt.go.th>

5. ศาลยุติธรรม

ศาลยุติธรรม มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 271

5.1 อำนาจหน้าที่ของสำนักงานศาลยุติธรรม

พระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการศาลยุติธรรม พ.ศ. 2543 มาตรา 6 บัญญัติให้สำนักงานศาลยุติธรรมมีอำนาจหน้าที่ที่เกี่ยวกับงานธุรการของศาลยุติธรรม งานส่งเสริมงานตุลาการ และงานวิชาการ ทั้งนี้ เพื่อสนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้แก่ศาลยุติธรรม รวมทั้งเสริมสร้างให้การพิจารณาพิพากษาคดีเป็นไปโดยสะดวก รวดเร็ว และมีประสิทธิภาพ

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานศาลยุติธรรม

ถนนรัชดาภิเษก เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0-2541-2284-91

<http://www.judiciary.go.th>

6. คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ (ป.ป.ช.) มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 297
อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

ก. กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตบัญญัติให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ใ้ส่วนข้อเท็จจริงและสรุปสำนวน พร้อมทั้งนำความเห็นเสนอต่อวุฒิสภากรณีมีการร้องขอให้ถอดถอนผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา ประธานศาลปกครองสูงสุด อัยการสูงสุด กรรมการการเลือกตั้ง ผู้ตรวจการแผ่นดินของรัฐสภา รองประธานศาลฎีกา รองประธานปกครองสูงสุด หัวหน้าสำนักตุลาการทหาร รองอัยการสูงสุด ผู้ดำรงตำแหน่งระดับสูง และผู้ดำรงตำแหน่งอื่นตามที่กฎหมายบัญญัติ

(2) ใ้ส่วนข้อเท็จจริง และสรุปสำนวน พร้อมทั้งนำความเห็นส่งไปยังอัยการสูงสุดเพื่อฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง กรณีมีผู้กล่าวหาหรือเรียนให้ดำเนินคดีอาญากับผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร สมาชิกวุฒิสภา หรือข้าราชการการเมืองอื่นว่าร้ายผิดปกติ กระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการตามประมวลกฎหมายอาญา หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่หรือทุจริตต่อหน้าที่ตามกฎหมายอื่น และให้ใช้บังคับกับกรณีที่ไม่บุคคลดังกล่าวหรือบุคคลอื่นเป็นตัวการ ผู้ใช้ หรือผู้สนับสนุนด้วย

(3) ใ้ส่วนและวินิจฉัยว่าเจ้าหน้าที่ของรัฐร้ายผิดปกติ กระทำความผิดฐานทุจริตต่อหน้าที่หรือกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ

หรือความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(4) ตรวจสอบความถูกต้องและความมีอยู่จริง รวมทั้งความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ รวมทั้งตรวจสอบความเปลี่ยนแปลงของทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง

(5) กำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับการกำหนดตำแหน่งและชั้นหรือระดับของเจ้าหน้าที่ของรัฐที่จะต้องยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สิน

(6) กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการยื่นบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของเจ้าหน้าที่ของรัฐ และการเปิดเผยบัญชีแสดงรายการทรัพย์สินและหนี้สินของผู้ดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรี

(7) รายงานผลการตรวจสอบ และผลการปฏิบัติหน้าที่พร้อมข้อสังเกตต่อคณะรัฐมนตรี สภาผู้แทนราษฎร และวุฒิสภา ทุกปี และนำรายงานนั้นออกพิมพ์เผยแพร่ต่อไป

(8) เสนอมาตรการความเห็น หรือข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี รัฐสภา ศาล หรือคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน เพื่อให้มีการปรับปรุงการปฏิบัติราชการ หรือวางแผนโครงการของส่วนราชการ รัฐวิสาหกิจ หรือหน่วยงานของรัฐ เพื่อป้องกันและปราบปรามการทุจริตต่อหน้าที่ การกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ราชการ หรือการกระทำความผิดต่อตำแหน่งหน้าที่ในการยุติธรรม

(9) ดำเนินการให้ศาลมีคำสั่งหรือคำพิพากษาให้ยกเลิกหรือเพิกถอนสิทธิหรือเอกสารสิทธิที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้อนุมัติหรืออนุญาตให้สิทธิประโยชน์ หรือออกเอกสารสิทธิแก่บุคคลใดไปโดยมิชอบด้วยกฎหมายหรือระเบียบของทางราชการอันเป็นเหตุให้เสียหายแก่ทางราชการ

(10) ดำเนินการเพื่อป้องกันการทุจริต และเสริมสร้างทัศนคติและค่านิยมเกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต รวมทั้งดำเนินการให้ประชาชนหรือกลุ่มบุคคลมีส่วนร่วมในการป้องกันและปราบปรามการทุจริต

(11) ให้ความเห็นชอบในการแต่งตั้งเลขาธิการ

(12) แต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเพื่อปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับ

มอบหมาย

(13) ดำเนินการอื่นตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญนี้บัญญัติหรือที่กฎหมายอื่นกำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในชั้นนี้ ได้แก่

(13.1) พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2522

(13.2) พระราชบัญญัติว่าด้วยความผิดเกี่ยวกับการเสนอราคาต่อหน่วยงานของรัฐ พ.ศ. 2542

(13.3) พระราชบัญญัติการจัดการหุ้นส่วนและหุ้นของรัฐมนตรียุติ พ.ศ. 2543

ข. อำนาจของคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ

ในการปฏิบัติหน้าที่ตามพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการทุจริตนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดังต่อไปนี้

1. สั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยงานราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นแก่การปฏิบัติหน้าที่ของคณะกรรมการ ป.ป.ช. หรือเรียกเอกสารหรือหลักฐานที่เกี่ยวข้องจากบุคคลใด หรือเรียกบุคคลใดมาให้ถ้อยคำเพื่อประโยชน์แห่งการไต่สวนข้อเท็จจริง

2. ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อเข้าไปในเคหสถาน สถานที่ทำการ หรือสถานที่อื่นใด รวมทั้งยานพาหนะของบุคคลใด ๆ ในระหว่างเวลาพระอาทิตย์ขึ้นและพระอาทิตย์ตก หรือในระหว่าง

เวลาที่มีการประกอบกิจการ เพื่อตรวจสอบ คั่น ยึด หรืออายัด เอกสาร ทรัพย์สิน หรือพยานหลักฐานอื่นใดซึ่งเกี่ยวข้องกับเรื่องที่ไต่สวนข้อเท็จจริง และหากดำเนินการไม่แล้วเสร็จในเวลาดังกล่าว ให้สามารถดำเนินการต่อไป ได้จนกว่าจะแล้วเสร็จ

3. มีหนังสือให้หน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ ราชการส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานเอกชนดำเนินการเพื่อประโยชน์แห่ง การปฏิบัติหน้าที่ การไต่สวนข้อเท็จจริง หรือการวินิจฉัยชี้ขาดของคณะ กรรมการ ป.ป.ช.

4. วางระเบียบเกี่ยวกับหลักเกณฑ์และวิธีการจ่ายค่าเบี้ยเลี้ยง ค่า เดินทาง และค่าตอบแทนของพยานบุคคล และเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ ของพนักงานเจ้าหน้าที่หรือเรื่องอื่นใด เพื่อปฏิบัติตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้

5. วางระเบียบเกี่ยวกับการจ่ายเงินสินบนตามมาตรา 28 ของ พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามการ ทุจริต พ.ศ. 2542

6. ออกระเบียบหรือประกาศเกี่ยวกับการบริหารทั่วไป การ บริหารงานบุคคล การงบประมาณการเงินและทรัพย์สิน การดำเนินการ อื่นของสำนักงาน ป.ป.ช.

7. ในการดำเนินคดีอาญากับเจ้าหน้าที่ของรัฐตามพระราชบัญญัติ ประกอบรัฐธรรมนูญนี้ ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มีอำนาจดังต่อไปนี้

(7.1) แสวงหาข้อเท็จจริงและรวบรวมพยานหลักฐานเพื่อที่ จะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อเอา ตัวผู้กระทำผิดมาฟ้องโทษ

(7.2) ดำเนินการขอให้ศาลที่มีเขตอำนาจออกหมายเพื่อให้มี การจับและควบคุมตัวผู้ถูกกล่าวหาซึ่งระหว่างการ

ไต่สวนข้อเท็จจริงปรากฏว่าเป็นผู้กระทำความผิดหรือเป็นผู้ซึ่งคณะกรรมการ ป.ป.ช. ได้มีมติว่าช้อกล่าวหา มีมูล เพื่อส่งตัวไปยังอัยการสูงสุดเพื่อดำเนินการต่อไป

(7.3) การปล่อยตัวผู้ถูกจับชั่วคราว

8. ฟ้องคดีหรือแต่งตั้งทนายความให้ฟ้องคดีแทนต่อศาลฎีกา แผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง หรือศาลที่มีเขตอำนาจ พิจารณาพิพากษาคดีแล้วแต่กรณี ดังนี้

(8.1) ในกรณีที่คณะกรรมการ ป.ป.ช. และอัยการสูงสุดได้ แต่งตั้งคณะทำงานขึ้นพิจารณาแล้วอาจไม่อาจหาข้อ ยุติเกี่ยวกับการดำเนินคดีได้

(8.2) ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาเป็นอัยการสูงสุด

9. มีอำนาจส่งเรื่องให้ผู้บังคับบัญชาของผู้ถูกกล่าวหาสั่งพัก ราชการหรือพักงาน เพื่อรอฟังผลการพิจารณาของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ในกรณีที่ผู้ถูกกล่าวหาอาจจะก่อให้เกิดความเสียหายให้แก่ทางราชการหรือ เป็นอุปสรรคในการไต่สวนข้อเท็จจริง

ค. อำนาจของคณะกรรมการ ป.ป.ช. ตามกฎหมายอื่น

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยวิธีพิจารณาคดีอาญา ของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง พ.ศ. 2542 ให้คณะกรรมการ ป.ป.ช. มี อำนาจฟ้องคดีต่อศาลฎีกาแผนกคดีอาญาของผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมือง ในกรณีที่คณะทำงานไม่อาจหาข้อยุติเกี่ยวกับการฟ้องคดีภายในกำหนด ระยะเวลา 14 วัน นับแต่วันตั้งคณะทำงาน

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปราม การทุจริตแห่งชาติ

165/1 ถนนพิษณุโลก เขตดุสิต กรุงเทพฯ 10300

โทร. 0-2282-3161-5, 0-2282-2999, 0-2282-8138

โทรสาร 0-2281-1145

หรือ ตู้ ป.ณ.100 ดุสิต กรุงเทพฯ 10300

<http://nccc.thaigov.net>

e-mail : o-ccc@mozart.inet.co.th

7. คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

คณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน (คตง.) มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 312

7.1 อำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดิน

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการตรวจเงินแผ่นดิน พ.ศ. 2522 กำหนดหน้าที่ของคณะกรรมการตรวจเงินแผ่นดินไว้ในมาตรา 15 ดังนี้

1. วางนโยบายการตรวจเงินแผ่นดิน
2. ให้คำปรึกษาแก่ประธานรัฐสภาเกี่ยวกับอำนาจหน้าที่ของคตง.
3. ให้คำแนะนำแก่ฝ่ายบริหารในการแก้ไขกฎหมาย ระเบียบ ข้อบังคับ เกี่ยวกับการควบคุมเงินของรัฐ
4. กำหนดมาตรฐานหรือมาตรการเกี่ยวกับระบบและการควบคุมการตรวจสอบการบริหารงบประมาณสำหรับหน่วยรับตรวจ
5. เป็นองค์กรชี้ขาดสูงสุดในกระบวนการทางวินัยทางงบประมาณและการคลัง
6. เสนอชื่อผู้ที่สมควรได้รับการพิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ว่าการฯ ต่อวุฒิสภา
7. แต่งตั้งกรรมการวินัยทางงบประมาณและการคลังหรืออนุกรรมการ
8. พิจารณาคำร้องขอของสภาผู้แทนราษฎร วุฒิสภา หรือคณะรัฐมนตรีที่ขอให้ตรวจสอบ
9. ให้คำแนะนำแก่ผู้ว่าการฯ ในการปฏิบัติหน้าที่ตาม พ.ร.บ. ประกอบรัฐธรรมนูญ

10. เสนอแนะให้หน่วยรับตรวจแก้ไขข้อบกพร่องและติดตามการดำเนินการแก้ไข
11. ออกระเบียบ ข้อบังคับ และประกาศตามอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการตรวจเงินแผ่นดิน
12. ออกระเบียบ ประกาศ เกี่ยวกับการบริหารทั่วไป การบริหารงานบุคคล การงบประมาณ การเงินและการคลัง และการดำเนินการอื่น

7.2 ประชาชนจะช่วยให้การตรวจสอบได้อย่างไร

หากประชาชนพบเห็นการทุจริตในการใช้จ่ายเงินหรือทรัพย์สินของกระทรวง ทบวง กรม และหน่วยงานของรัฐทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค สามารถแจ้งข้อมูลให้สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดินดำเนินการตรวจสอบตามอำนาจหน้าที่ได้ เช่น

1. ขั้นตอนและวิธีการจัดซื้อจัดจ้างไม่โปร่งใส หรือจัดซื้อจัดจ้างแพงกว่าความเป็นจริง
2. มีการสมยอมกันในการประกวดราคา ระหว่างผู้ขายหรือผู้รับจ้าง
3. การก่อสร้างไม่ถูกต้องครบถ้วนตามแบบรูปรายการ
4. มีการตรวจรับของโดยไม่มีการส่งมอบ หรือส่งมอบไม่ครบถ้วนหรือไม่ตรงกับรายการที่สั่งซื้อ
5. สิ่งก่อสร้างเกิดความชำรุดในระยะประกำันแต่ไม่มีการซ่อมแซม
6. มีการเบิกค่าใช้จ่ายเดินทางไปราชการเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้อง
7. มีการเบิกค่าเช่าบ้านเป็นเท็จหรือไม่ถูกต้อง
8. มีการทำหลักฐานการเบิกจ่ายเป็นเท็จหรือไม่ตรงกับความจริง

9. มีการเบียดบังเงินหรือทรัพย์สินของราชการไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว
10. มีการนำรชการไปใช้ส่วนตัวหรือนอกเวลาราชการ
11. มีการนำทรัพย์สินของทางราชการไปใช้โดยมิชอบ
12. ข้าราชการไม่ปฏิบัติหน้าที่ตามที่ได้รับแต่งตั้ง หรือละเว้นการปฏิบัติหน้าที่ทำให้ราชการเสียหาย ฯลฯ

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานการตรวจเงินแผ่นดิน

ซอยอารีย์สัมพันธ์ เขตพญาไท กรุงเทพฯ 10400

โทร. 0-2273-9674-91

โทรสาร 0-2618-5769-70

<http://www.oag.go.th>

8. คณะกรรมการการเลือกตั้ง

คณะกรรมการการเลือกตั้ง (กกต.) มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 136

อำนาจหน้าที่

พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยคณะกรรมการการเลือกตั้ง พ.ศ. 2541 ซึ่งมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 10 มิถุนายน 2541 บัญญัติให้คณะกรรมการการเลือกตั้งมีอำนาจหน้าที่ ดังนี้

1. ควบคุมและดำเนินการจัดการ หรือจัดให้มีการเลือกตั้งและการออกเสียงประชามติตามที่กฎหมายกำหนดให้เป็นไปโดยสุจริต และเที่ยงธรรม

2. ออกประกาศกำหนดการทั้งหลาย อันจำเป็นแก่การปฏิบัติตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

3. มีคำสั่งให้ข้าราชการ พนักงาน หรือลูกจ้างของหน่วยราชการ หน่วยงานของรัฐ รัฐวิสาหกิจ หรือราชการส่วนท้องถิ่น หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐ ปฏิบัติการทั้งหลายอันจำเป็นตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ และกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

4. ออกข้อกำหนดเป็นแนวทางปฏิบัติหน้าที่ของผู้ที่ได้รับแต่งตั้งให้มีอำนาจเกี่ยวข้องกับการเลือกตั้ง หรือการออกเสียงประชามติ

5. ดำเนินการแบ่งเขตเลือกตั้ง สำหรับการเลือกตั้งที่ใช้วิธีการแบ่งเขตเลือกตั้ง และจัดให้มีบัญชีรายชื่อผู้มีสิทธิเลือกตั้ง

6. สืบสวนสอบสวน เพื่อหาข้อเท็จจริงและวินิจฉัยชี้ขาดปัญหาหรือข้อโต้แย้งที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับการปฏิบัติตามกฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรและสมาชิกวุฒิสภา กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยพรรคการเมือง กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญว่าด้วยการออกเสียงประชามติ หรือกฎหมายว่าด้วยการเลือกตั้งสมาชิกสภาท้องถิ่นหรือผู้บริหารท้องถิ่น

7. สั่งให้มีการเลือกตั้งใหม่ หรือออกเสียงประชามติใหม่ ในหน่วยเลือกตั้งใดหน่วยเลือกตั้งหนึ่ง หรือสั่งให้มีการนับคะแนนใหม่ เมื่อมีหลักฐานอันควรเชื่อได้ว่าการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติในหน่วยเลือกตั้งนั้น ๆ มิได้เป็นไปโดยสุจริตและเที่ยงธรรม ทั้งนี้ ตามหลักเกณฑ์และวิธีพิจารณาที่คณะกรรมการการเลือกตั้งกำหนด

8. ประกาศผลการเลือกตั้งหรือการออกเสียงประชามติ

9. ดำเนินการหรือประสานงานกับหน่วยราชการ ราชการส่วนท้องถิ่น รั้ววิสาหกิจ หรือหน่วยงานอื่นของรัฐ หรือสนับสนุนองค์การเอกชนในการให้การศึกษาแก่ประชาชนเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

10. จัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานประจำปี ข้อสังเกตเสนอต่อรัฐสภา

11. ดำเนินการอื่น ตามที่พระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญ กฎหมายประกอบรัฐธรรมนูญอื่น หรือกฎหมายอื่น กำหนดให้เป็นอำนาจหน้าที่ของคณะกรรมการการเลือกตั้ง

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง

44 อาคารศรีจุลทรัพย์ ถนนพระราม 1

เขตประทุมวัน กรุงเทพฯ 10330

โทร. 0-2219-3410 โทรสายด่วน 1171

โทรสาร 0-2219-3411

<http://www.ect.go.th>

e-mail : public@ect.go.th

9. สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ มีที่มาจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 89

9.1 อำนาจหน้าที่

สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ เป็นองค์กรสะท้อนปัญหาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยมีใช่เป็นองค์กรเพื่อต่อรองผลประโยชน์ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลใด มีอำนาจหน้าที่ดังต่อไปนี้

(1) ให้คำปรึกษาและข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรีในปัญหาที่เกี่ยวกับเศรษฐกิจและสังคม เพื่อประโยชน์ในการดำเนินการตามแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐที่บัญญัติในหมวด 5 ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย

(2) ให้ความเห็นเกี่ยวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ รวมทั้งแผนอื่นใดที่มีกฎหมายกำหนดให้เสนอแผนนั้นต่อสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ก่อนพิจารณาประกาศใช้

(3) ให้คำปรึกษาหรือความเห็นในเรื่องใด ๆ ในกรณีที่คณะรัฐมนตรีเห็นสมควรและขอรับฟังความคิดเห็นเพื่อประกอบการพิจารณา กำหนดนโยบายในเรื่องนั้น ซึ่งอาจกระทบถึงสภาพเศรษฐกิจและสังคมเป็นส่วนรวม

(4) เพื่อประโยชน์ในการจัดทำรายงานเป็นข้อเสนอแนะต่อคณะรัฐมนตรี สภาที่ปรึกษาฯ อาจพิจารณาศึกษาเรื่องที่สมควรกำหนดเป็นแนวทางในการกำหนดนโยบายในด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ และอาจพิจารณาศึกษาเพื่อจัดทำรายงานประจำปีเกี่ยวกับภาวะเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ เพื่อเผยแพร่เป็นการทั่วไปก็ได้

(5) มีอำนาจแต่งตั้งคณะทำงานที่ประกอบด้วยสมาชิกหรือ

บุคคลใด เพื่อทำการศึกษาหรือดำเนินกิจการอย่างใดอย่างหนึ่งของสภาที่ปรึกษาฯ

ทั้งนี้ ความเห็นของสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติที่จะเสนอต่อคณะรัฐมนตรี ต้องจัดทำเป็นรายงานแสดงความคิดเห็นของสมาชิกทุกฝ่ายนำเสนอความเห็น ทั้งในทางสนับสนุนและคัดค้าน พร้อมทั้งเหตุผลและข้อดีข้อเสียหรือผลกระทบของแนวทางการดำเนินการตามความเห็นที่เสนอ และเปิดเผยให้สาธารณชนทราบด้วย

และให้คณะรัฐมนตรีจัดทำรายงานผลการพิจารณาหรือผลการดำเนินการของคณะรัฐมนตรีในเรื่องที่สภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติให้คำปรึกษา หรือข้อเสนอแนะหรือให้ความเห็นเพื่อเสนอต่อสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และเปิดเผยเหตุผลให้สาธารณชนทราบด้วย

9.2 สภาที่ปรึกษาฯ จะให้ประโยชน์อะไรกับประชาชน

สภาที่ปรึกษาฯ จะทำหน้าที่เป็นองค์กรประสานการพัฒนาระหว่างภาครัฐและภาคประชาชน ซึ่งจะเกี่ยวข้องโดยตรงกับการมีส่วนร่วมของประชาชนอย่างน้อยใน 4 ด้าน คือ

(1) เป็นองค์กรที่จะสะท้อนความคิดเห็นของประชาชนจากทุกกลุ่มอาชีพของประเทศ ซึ่งจะทำให้รัฐและองค์กรของรัฐได้รับทราบปัญหาต่าง ๆ อย่างแท้จริง เพื่อจะนำไปแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกต้อง

(2) เป็นเวทีที่เปิดโอกาสให้ภาคประชาชน ได้มีส่วนร่วมในการเสนอแนะและให้ความเห็นในการกำหนดนโยบายและแผนการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของรัฐบาล

(3) เป็นการเชื่อมโยงความร่วมมือของภาคประชาชนในการพัฒนาระดับต่าง ๆ อย่างเป็นทางการ และเป็นระบบมากที่สุด และสามารถตรวจสอบทางอ้อมการใช้อำนาจของรัฐได้ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

แห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540

(4) ในทางอ้อม เป็นกลไกที่จะช่วยลดความขัดแย้งในสังคมได้ด้วยสันติวิธี ซึ่งสภาที่ปรึกษาฯ จะมีความเป็นอิสระที่ปลอดจากอิทธิพลกลุ่มผลประโยชน์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง

สถานที่ติดต่อ

สำนักงานสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ

128 อาคารพญาไทพลาซ่า ชั้น 27 ถนนพญาไท

แขวงทุ่งพญาไท เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

โทร. 0-2612-9222 โทรสาร 0-2216-5222-3

<http://www.nesac.go.th>

*****

เอกสารอ้างอิง

กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไตรมาศ, **วิวัฒนาการของระบอบรัฐธรรมนูญไทยจากอดีตถึงปัจจุบัน** (กรุงเทพฯ : บรรณกิจการพิมพ์, 2545)

กระมล ทองธรรมชาติ และเชาวนะ ไตรมาศ, **รัฐธรรมนูญ ชูติวิชาหลัก** พื้นฐานทางรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2545

เชาวนะ ไตรมาศ , **ข้อมูลพื้นฐาน 66 ปีประชาธิปไตยไทย** (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2541),

เชาวนะ ไตรมาศ , **ขอตเถลรัฐธรรมนูญไทย** (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2540)

เชาวนะ ไตรมาศ , **แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ** (กรุงเทพฯ : สถาบันพระปกเกล้า, 2545)

เชาวนะ ไตรมาศ , **ความขัดแย้งจากรัฐธรรมนูญฉบับ พ.ศ. 2521 : แนวโน้มพัฒนาการสถาบันรัฐธรรมนูญไทย** วิทยานิพนธ์ปริญา มหาบัณฑิต ภาควิชาการปกครอง บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530

เชาวนะ ไตรมาศ , **กบดักของสงครามความเปลี่ยนแปลง : ทางเลือกและทางรอดของสังคม - การเมืองไทยในสหัสวรรษใหม่** (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2544)

เชาวนะ ไตรมาศ , **“รัฐธรรมนูญกับการออกแบบการเมืองใหม่” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ 4 ฉบับที่ 12 (กันยายน - ธันวาคม 2545)**

เชาวนะ ไตรมาศ , **“รัฐสัญญาประชาคมกับการปลุกกระแสสำนึกใหม่ของการเมืองภาคประชาชน” วารสารศาลรัฐธรรมนูญ ปีที่ 2 เล่มที่ 6 (กันยายน - ธันวาคม 2543)**

เชาวนะ ไตรมาศ , “ศาลรัฐธรรมนูญกับการปฏิรูปการเมือง” **วารสารศาลรัฐธรรมนูญ** ปีที่ 2 เล่มที่ 5 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2543)

เชาวนะ ไตรมาศ , “รัฐธรรมนูญทำไมต้องตีความ” **วารสารศาลรัฐธรรมนูญ** ปีที่ 5 ฉบับที่ 13 (มกราคม - เมษายน 2546)

เชาวนะ ไตรมาศ , “องค์กรอิสระตามรัฐธรรมนูญ : ประชาชนใช้ประโยชน์ได้อย่างไร” **วารสารศาลรัฐธรรมนูญ** ปีที่ 4 ฉบับที่ 10 (มกราคม - เมษายน 2545)

เชาวนะ ไตรมาศ , “ศาลรัฐธรรมนูญไทย : ในบริบทของการปฏิรูปการเมือง” **วารสารศาลรัฐธรรมนูญ** ปีที่ 3 ฉบับที่ 9 (กันยายน - ธันวาคม 2544)

เชาวนะ ไตรมาศ , “อนาคตการเมืองใหม่ของไทย : ในบริบทของรัฐธรรมนูญฉบับปฏิรูป” **วารสารศาลรัฐธรรมนูญ** ปีที่ 3 ฉบับที่ 8 (พฤษภาคม - สิงหาคม 2544)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช , **ปัญหาการพัฒนาทางการเมืองไทย** (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2530)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช , **Good Governance** กับการปฏิรูปการศึกษา - การปฏิรูปการเมือง (กรุงเทพฯ : สถาบันนโยบายศึกษา, 2541)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช , **ประชาธิปไตยกับการเปลี่ยนแปลง** (กรุงเทพฯ : วชิราวุธวิทยาลัย, 2542)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช , **การเปลี่ยนแปลงของโลกและสังคมและผลกระทบต่อระบบบริหารบ้านเมืองในศตวรรษหน้า** (กรุงเทพฯ : วชิราวุธวิทยาลัย, 2542)

ชัยอนันต์ สมุทวณิช , **จากรัฐชาติสู่รัฐตลาด** (กรุงเทพฯ : บ้านพระอาทิตย์, 2544)

ไพโรจน์ ชัยนาม, **สถาบันการเมืองและกฎหมายรัฐธรรมนูญ** (กรุงเทพฯ :
สารคดีวิชาการพิมพ์, 2524)

วิชัย ตันศิริ, **รัฐธรรมนูญประเทศตะวันตกและไทย** (กรุงเทพฯ : สถาบัน
นโยบายศึกษา, 2540)

วิษณุ เครืองาม, **กฎหมายรัฐธรรมนูญ** (กรุงเทพฯ : แสงสุทธิการพิมพ์, 2540)

สำนักงานคณะกรรมการการเลือกตั้ง (บรรณาธิการ), **องค์กรอิสระตาม
รัฐธรรมนูญและองค์กรส่งเสริมการเมืองภาคพลเมือง** (กรุงเทพฯ :
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2545)

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540

อมร รัชชาสัตย์, **รัฐธรรมนูญฉบับประชาชน** (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, 2541)

อมร รัชชาสัตย์, **ประชาธิปไตยหลายรส** (กรุงเทพฯ : มุลนิธิคอนราด
อเดนาัวร์, 2532)

อมร รัชชาสัตย์, **ประชาธิปไตย อุดมการณ์ หลักการและแบบอย่างการ
ปกครองหลายประเทศ** (กรุงเทพฯ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ,
2539)